Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

www.turkishstudies.net/language

Research Article / Araştırma Makalesi

Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Taassup ve Batıl İnanç

Bigotry and Superstition in the Stories of Omer Seyfettin

Mehmet Onur Hasdedeoğlu*

Abstract: Positivism and materialism are the most effective thought systems that enable the West to re-develop the mind in the light of science by dissolving the scholastic thought that led to the darkness of the Middle Ages. Especially positivism and positive sciences have come into prominence as the most influential factor in the change of mentality of Turkish intellectuals since the end of the 19th century. The rapid social change process that began with the Tanzimat period also caused serious social conflicts from this period onwards. In this period, when people who have closed their mindsets to innovations and modern ideas, and began to attribute sacredness to some traditional habits, the situation have brought along some social conflicts and problems. Some interest groups which were aware of the religious sensitivities of the Turkish society, have continued to gain material and moral profit for centuries by using this weakness of the society. Accordingly, the most important obstacles for the society to gain religious consciousness were these interest groups. Since the late nineteenth century, when positive ideas began to play an important role in their mentality, Turkish intellectuals, who considered religious pressures and superstitions to be the greatest obstacle to social progress, have made a serious effort to raise public awareness. For this reason, bigotry and superstitions caused social failures that constitute a serious material fort he literary works of the period. Ömer Seyfettin is an influential writer who in his stories mocked the devastation caused by bigotry and superstition. In this study, by trying to analyse the stories of Ömer Seyfettin who often criticized sarcastically by centering on bigotry and superstition, the author's thoughts on the subject were tried to be put forward.

Structured Abstract: Positivism and materialism, which began to develop in the West with the Age of Enlightenment, began to influence Ottoman poets and writers from the beginning of the 19th century. After the Tanzimat, the Turkish intellectuals who turned their attention to the West, had the opportunity to get closely acquainted with new literary genres as well as new ideas. The positivist perception of the new world which is based on the mind, the individual and the freedom, is also among the subjects that are discussed by the Turkish intellectuals. The basic ideas that Şinasi has placed in the center of Münacaat and pointing out that God must be comprehended with reason, will be followed by his successors on different grounds, and in

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Asst. Prof. Dr., Kastamonu University, Faculty of Science and Letters, Department of Turkish Language and Literature, Modern Turkish Literature
ORCİD 0000-0002-4920-2741
o.hasdedeoglu@kastamonu.edu.tr

Cite as/ Atıf: Hasdedeoğlu, M. O. (2020). Ömer Seyfettin hikâyelerinde taassup ve batıl inanç, *Turkish Studies - Language*, 15(1), 149-171. https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40023
Received/Geliş: 05 December/Aralık 2019 *Checked by plagiarism software*
Accepted/Kabul: 24 March/Mart 2020 **Published/Yayın:** 30 March/Mart 2020
Copyright ã INTAC LTD, Turkey CC BY-NC 4.0

this sense, Şinasi will be the beginning of a new process. However, the rapid process of social change that began with the Tanzimat, brought on many social conflicts. Because while some part of the society tends to adopt innovative and modern ideas, a large segment of people who close their minds to innovations tends to embrace their own traditions more.

After adopting an illiterate view of life throughout centuries, Turkish society, in the process of change in the 19th and 20th centuries, especially in the stage of gaining national identity, tends to connect to the values of bigotry and compassion. This situation brings about various social conflicts. The period of II. Abdülhamit left a profound impression on the perception of religion in Turkish society. In the period, when the ideology of Islamism was adopted as the official ideology of the state, directing the society's worldview through religious sensitivities, manifests as one of the most effective policies of the autocracy regime. In order to increase his authority from the first years of his reign, II. Abdülhamit prioritized the title of Caliphate and aimed to gain the support of the Islamic world against the West. Another factor that influenced the attachment of the people to the authority of the sultan during this period, would be a new type of clergyman.

The Turkish people, who have been left ignorant for centuries, obtain their ideas about religion from religious scholars and through the instructions and guidance of religious officials. In the 18th century, when the printing press came to the Ottoman lands, the prohibition of the printing and reproduction of religious books was another event that was realized as a result of the pressure of the clergy. Because the administrators whose aim was to direct the thoughts of the society by using religion, have deliberately prevented the public awareness about religion for centuries. Those who prevent the translation of the Qur'an into Turkish are the same people for the same purpose.

Since the end of the nineteenth century, when positive ideas began to have a significant influence on the mentality of Turkish intellectuals, they believe that religious oppression and superstition were the greatest obstacles to social progress. Turkish writers, realizing that modernization will be noticed through a change of mentality, also realize that religious superstitions and bigotry are the greatest obstacles to understanding positive ideas since this period. This situation soon finds a serious reflection in literary works. Ömer Seyfettin is an influential writer who pioneered this idea and in his stories he mocked the destruction caused by bigotry and superstition. From time to time, in his stories Ömer Seyfettin criticizes the negative consequences caused by the bigotry and sometimes criticizes this situation in a sarcastic way in his articles.

For this situation, the best example is the author's article titled "Mürteciler Karşısında Din". In this article, Ömer Seyfettin emphasizes that misinterpretation of religion and adherence to religion to the degree of bigotry, constitutes a major obstacle to the progress of the country and society. The author emphasizes that the Panislamism constitutes the biggest obstacle towards becoming a nation and tries to prove that being a nation does not contradict religion. Ömer Seyfettin strongly opposes the use of religion to prevent public awareness of religion by taking shelter behind the Panislamism. The author argues that the most important step of straying from bigotry can be realized by translating the Qur'an into Turkish and enabling the public to understand the requirements of Islam directly. Ömer Seyfettin, in his stories, tries to arouse consciousness in the society by discussing the reasons of the backwardness of the Turkish society against the modern world order. In some of his stories through his heroes, the author sarcastically criticizes the existence of superstitions and bigotry in the 20th century when science and technology made rapid progress,

Ömer Seyfettin, who thinks that positive sciences which form the basis of the modern world, is the most important factor in achieving the level of contemporary civilizations, solves the problems of narrative heroes in the stories of "Apandisit" and "Pireler" by modern medicine. The fact that those who show the truth to heroes are also medical experts, is a striking indicator of the author's belief in positive sciences. In the story "Kurbağa Dansı", the author sarcastically criticizes the imposition of metaphysical meanings on events that human beings cannot comprehend. Anyone -with the exception of the doctor- who witnessed the story's protagonist, Bahir Efendi, who silences the frogs with prayer, accepts the situation. The doctor, who is the representative of the positive scientist of the story, continues to approach the incident with suspicion as he cannot understand the reason.

Keywords: Modern Turkish Literature, Ömer Seyfettin, Story, Bigotry, Superstition, Positivism

Öz: Pozitivizm ve materyalizm, Batı'nın Ortaçağ karanlığını yaşamasına sebep olan skolastik düşüncenin çözülerek, aklın bilimin ışığında yeniden gelişmesine olanak sağlayan en etkili düşünce sistemleri olur.

Bilhassa pozitivizm ve pozitif bilimler 19. yüzyılın sonlarından itibaren Türk aydınının zihniyet değiştirmesinde de en etkili unsur olarak ön plana çıkar. Tanzimat'la birlikte başlayan hızlı toplumsal değişim süreci, bu dönemden itibaren birtakım ciddi toplumsal çatışmalara da sebep olur. Bu dönemde yeniliklere ve modern fikirlere zihinlerini kapatan kesim geleneksel birtakım alışkanlıklarına zaman zaman kutsallık yüklemeye başladığında, bu durum birtakım toplumsal çatışmaları ve problemleri de beraberinde getirir. Türk toplumunun dini hassasiyetlerinin farkında olan kimi çıkar odakları, halkın bu zaafını kullanarak kendilerine maddi ve manevi kazançlar elde etmeyi yüzyıllar boyuncu sürdürmüşlerdir. Bu doğrultuda toplumun dini bilinç kazanmalarının önündeki en büyük engeller de yine bu çıkarcı kesimler olmuştur. Pozitif fikirlerin zihniyetlerinde belirgin biçimde etkili olmaya başladığı 19. yüzyıl sonlarından itibaren, dini baskıların ve hurafelerin, toplumsal ilerleme önündeki en büyük engel olduğuna kanaat getiren Türk aydınları, toplumu bilinçlendirmek amacıyla bu dönemden itibaren ciddi bir çaba sarf ederler. Bu sebepten dolayı, taassup ve batıl inançların sebep olduğu toplumsal aksaklıklar, dönemin edebi eserlerine ciddi bir malzeme teşkil eder. Ömer Seyfettin, bu fikre öncülük eden ve hikâyelerinde taassup ve batıl inancın yol açtığı yıkımları alaylı biçimde işleyen etkili bir yazardır. Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in taassup ve batıl inanç konusunu merkeze alarak çoğu kez alaylı biçimde eleştirdiği hikâyeleri analiz edilerek, yazarın konu hakkındaki düşünceleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk Edebiyatı, Ömer Seyfettin, Hikâye, Taassup, Batıl İnanç, Pozitivizm

Giriş

Batı'da Aydınlanma Çağı ile gelişmeye başlayan pozitivizm ve materyalizm, 19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı şair ve yazarlarını etkilemeye başlar. Tanzimat sonrasında ilgisini Batı'ya yönelten Türk aydını, yeni edebî türlerle birlikte Batılı yeni fikirleri de daha yakından tanıma fırsatı bulur. Aklı, bireyi, özgürlüğü temel alan pozitivist yeni dünya algısı, Türk aydınları tarafından da ilgi gösterilen ve tartışılan konular arasına girer. Şinasi'nin *"Münacat"*ının da merkezine aldığı ve Tanrı'nın akılla kavranması gerektiğini işaret eden temel fikirleri, kendisinden sonra gelenler tarafından da farklı zeminlerde takip edilecek, bu anlamda Şinasi yeni bir sürecin başlangıcı olacaktır. (Daşcıoğlu ve Koç, 2009: 885)

Ne var ki, Tanzimat ile birlikte başlayan hızlı toplumsal değişim süreci, pek çok toplumsal çatışmayı da beraberinde getirir. Zira toplumun bir kısmı yenilikçi ve modern fikirleri benimseme eğilimine girerken, yeniliklere zihnini kapatan büyük bir kesim, geleneklerine daha da sıkı sarılma eğilimi gösterir.

> *"Bir toplumda en yüksek sayılan değerler, özellikle böyle zamanlarda, dinsel değerler kılığına girmeye de eğilimlidirler. Din, geleneğin en son sığınağı, en son savunma kalesidir. Aslında toplumun eski yaşayışının kökeninden gelen birçok alışkanlıklar, kolaylıkla din gereği imiş gibi bir nitelik kazanırlar."* (Berkes, 2010: 19)

Türk toplumu da ümmi bir hayat görüşü çerçevesinde yüzyıllar boyu sürdürdüğü hayat tarzından sonra, 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan bu değişim sürecinde, bilhassa milli kimlik kazanma safhasında değerlerine bağnazlık ve taassup derecesinde bağlanma eğilimi gösterir. Bu durum, muhtelif toplumsal çatışmaları da beraberinde getirir.

II. Abdülhamit dönemi (1876-1908), Türk toplumunun din algısı üzerinde derin izler bırakan bir dönemdir. İslamcılık ideolojisinin devletin resmi ideoloji olarak benimsediği dönemde, toplumun dini hassasiyetleri aracılığıyla dünyaya bakışının yönlendirilmesi, istibdat rejiminin en etkili politikalarından biri olarak tezahür eder. Hükümdarlığının ilk yıllarından itibaren otoritesini artırmak amacıyla Halifelik unvanını da ön planda tutan II. Abdülhamit, bu süreçte Batı'ya karşı İslam dünyasının desteğini almayı amaç edinir. Bu dönemde halkın padişahın otoritesine sıkı biçimde bağlanmasında etkili olan bir diğer faktör ise, yeni bir din adamı tipi olur:

> *"Şimdiye kadar halktan uzak olan resmî ulema aristokrasisinin yanında ve altında, genişleyen ekonomik çöküşle orantılı olarak çoğalan 'talebe-i ulûm' (medrese öğrencileri), çerçiler, hafızlar, imamlar, şeyhler, dedeler, şerifler, seyitler, nakipler,*

> *üfürükçüler, müneccimler, büyücüler, mağribiler bol bol yetişmeye başladı. Özellikle tarikatlar ve zaviyeler mantar gibi bitmeye, hatta Kuzey Afrika'dan yenileri gelmeye başladı."* (Berkes, 2010: 347)

Yüzyıllar boyunca cahil bırakılan Türk halkı, dine dair fikirlerini, hep din bilginlerinden ve üst mertebelerde yar alan din görevlilerinin talimatları ve yönlendirmeleriyle elde ederler. Matbaanın Osmanlı topraklarına geldiği 18. yüzyılda din kitaplarının basılması ve çoğaltılmasının yasaklanması, yine din adamlarının baskısı sonucu gerçekleşen bir hadisedir. Zira dini kullanarak toplumun düşüncelerini yönlendirmeyi amaçlayan yöneticiler, halkın din konusundaki bilinçlenmesine yüzyıllar boyunca kasıtlı olarak engel olmuşlardır. *"Türkçede "bağnazlık" kelimesiyle karşılanan taassup; din, düşünce, siyaset, milliyet gibi birçok alanda koyu bir muhafazakârlığı, değişik anlayışları aşağılayıp yok etme eğilimini, farklılıklara karşı katı bir hoşgörüsüzlüğü ifade eden bir terim haline gelmiştir."* (Çağırıcı, 2010: 285) Sözlükte karşılığı Arapça kökenli "Hurafe" sözcüğü olarak verilen "bâtıl inanç" da İslâm Ansiklopedisi'nde *"mantıkî tabanı olmayan, gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan inanç ve uygulamalar, iyilik veya kötülük getirebileceğine inanılan kuvvetler için kullanılır."* şeklinde tanımlanır. (Yel, 1998: 381) Batıl inanç; korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, meselelri bilimin ve kitabî dinlerin reddettiği birtakım metafizik güçlerle anlamlandırmaya ve açıklamaya çalışmanın bir sonucu olarak tezahür ettiği söylenebilir. (Örnek, 2017: 35)

Türk aydınları, pozitif fikirlerin zihniyetlerinde belirgin biçimde etkili olmaya başladığı 19. yüzyıl sonlarından itibaren, dini baskıların ve hurafelerin, toplumsal ilerleme önündeki en büyük engel olduğuna kanaat getirmişlerdir. Modernleşmenin zihniyet değişimiyle gerçekleşeceğinin idrakinde olan Türk yazarları ise, bu dönemden itibaren dini hurafelerin, taassup ve batıl inançların pozitif fikirleri kavramanın önündeki en büyük engel olduğunu idrak ederler. Bu durum, kısa süre içerisinde edebi eserlerde ciddi bir yansıma bulur. Ömer Seyfettin, bu fikre öncülük eden ve hikâyelerinde taassup ve batıl inancın yol açtığı yıkımları alaylı biçimde işleyen etkili bir yazardır.[1]

Zaman zaman hikâyelerinde halkın taassubunun yol açtığı olumsuz neticeleri eleştiren Ömer Seyfettin, kimi zamanlarda ise yazdığı makaleleriyle bu durumu alaylı biçimde eleştirir. Yazarın bu tavrına en net örneklerden bir tanesi, 28 Kasım 1919'da *İfham*'da yayımlanan "Vehim ve Fal" başlıklı makalesidir. Falcıların kehanetlerinin zaman zaman çıkmasının gerçeği değiştirmediği konusu üzerinde duran Ömer Seyfettin, her ne olursa olsun bu kehanetlerin gerçekleşmesinin tesadüf olduğunu vurgular:

> *"İnsanları vâhi, batıl fikirlerden kurtarmak için bir çare vardır: O da muhayyile ile muhakeme farkını düşünmek, hükmetmek için muhakemenin kullanılmasını onlara öğretmek! O vakit binlerce vehim, falcılık falan iflâs eder. Ama insanların yüzde birine muhakemenin kavaidini, tabiatını öğretebilmek mümkün mü? İşte bunu bilmiyorum."* (Ö. Seyfettin, 2001: 233)

Yazar, "Mürteciler Karşısında Din" başlıklı bir başka makalesinde de yine dinin yanlış yorumlanmasının ve dine bağnazlık derecesinde bağlı kalmanın, ülkenin ve toplumun ilerlemesi yolunda büyük bir engel teşkil ettiğini vurgular. Ziya Gökalp'ın *Yeni Hayat* kitabına mürteciler tarafından yapılan ağır eleştiriler dolayısıyla kaleme aldığı yazısında Ömer Seyfettin, ümmetçi anlayışın millet olma yolunda en büyük engel teşkil ettiğini vurgulayarak, millet olmanın dine herhangi bir aykırılık teşkil etmediğini ispata gayret eder:

> "Her milletin sembol hâlindeki duaları millî lisanla değildir. Mesela birçok Hıristiyan milletler birçok dualarını manasını bilmedikleri Latince lisanıyla okurlar. Türkün vatanında ezanın sembol mahiyetindeki kelimeleri Arapça kalacak, fakat din millileşecek; Türkün idrakine, vicdanına hulûl ederek Türkçeleşecektir. Köylü ettiği duanın manasını bilecektir. Bundan tabii bir hak olabilir mi?" (Ö. Seyfettin, 2001: 50)

[1] Ömer Seyfettin'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi için Bkz. Alangu 2017, Cunbur 1992, Mert 2004, Tural 1984.

Ömer Seyfettin, dini kendi çıkarları yolunda kullananların ümmetçi anlayışın arkasına sığınarak halkın din konusunda bilinçlenmesini engellemesine şiddetle karşı çıkar. Yazar, taassuptan ve bağnazlıktan sıyrılmanın en önemli adımının, Kur'an'ın Türkçeye tercüme edilerek, halkın İslâm'ın gereklerini doğrudan anlamalarını sağlamak suretiyle gerçekleşebileceğini savunur. Bu doğrultuda Ömer Seyfettin, muasır medeniyetler seviyesine ulaşabilmemiz yolunda en önemli merhalelerden birinin, Türk halkının taassup ve batıl inançlarından sıyrılarak, pozitif bilimlerin ışığında hareket etmesi gerektiğine inanan ve bunu her fırsatta savunan bir yazardır.

Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Taassup ve Batıl İnanç

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde modern dünya düzeni karşısında Türk toplumunun geri kalışının sebeplerini farklı cephelerden işleyerek, toplumda bir bilinç uyandırmaya çalışır. Yazar, kimi hikâyelerinde yarattığı kahramanlar vasıtasıyla bilimin ve teknolojinin hızlı bir ilerleme kaydettiği 20. yüzyılda batıl inanışları ve taassubun varlığını alaylı biçimde eleştirir. İnci Enginün, Ömer Seyfettin'in bu çok yönlü bakış açısını şu şekilde ifade eder:

> *"Ömer Seyfeddin için edebiyat hayat demektir ve hayat karmakarışıktır. İçinde birbirine zıt, çok çeşitli durumları bulundurur. Ömer Seyfeddin hayatın bu karışıklığını hikâyelerinde, gerçekten çok canlı hayat sahneleri halinde vermiştir. Bundan dolayıdır ki hikâyeleri sadece yazıldıkları günlerin özelliklerini aksettirmekle kalmazlar, bugün de zevkle okunurlar. Bu hikâyelerde kadın-erkek münasebetleri, bâtıl inançlar, çocukluk hatıralarından gelen çocuğun çevreyle münasebetleri, Türklük şuûru, mânâsız korkular ve kıskançlıklar başta olmak üzere çeşitli beşerî duygular işlenir."* (Enginün, 1992: 40).

8 Kasım 1910'da *Piyano*'da yayımlanan "Apandisit", batıl inançların insan psikolojisi üzerindeki tesirini ironik biçimde ele alan bir hikâyedir. Hikâyenin anlatıcı kahramanı akşam yemeğinde erik hoşafı yerken erik çekirdeklerinden birini yuttuğunu fark edince içine büyük bir korku doğar, zira kahraman, çekirdeklerin hazmedilemeyeceğine ve nihayetinde apandisite sebep olacağına inanmaktadır. Bu korkuyla gece boyunca gözüne uyku girmez, ertesi sabah kalktığında karnı şişmiş, sol kasığının üzeri de fena biçimde ağrımaktadır. Anlatıcı, muayenehanesine doğru gittiği doktor arkadaşını, bir lokantada yemek yerken görür. Doktor, önündeki kiraz tabağından avuç avuç yemekte ve çekirdeklerini de yutmaktadır. Kahramanın, *"İyi ama, apandisitten hiç korkmuyor musunuz?"* sorusuna doktor, "*Azizim o eski nazariye, hiç kiraz çekirdeğinden apandisit olur mu?.. Vaktiyle öyle zannedilirmiş. Artık tamamıyla anlaşıldı ki iltihab-ı zeyl-i dûdîye sebebiyet veren şey çekirdek vesaire değildir…".* (Ö. Seyfettin, 2015: 133) cevabını verir. Kahraman, şiş karnını ve ağrıyan bölgeyi göstererek doktorun söylediği sözleri çürütmek üzere ayağa kalktığında bir de bakar ki karnının şişi inmiş, sol kasığındaki ağrı geçmiştir.

Pozitif bilimin önemine inanan yazar, "Apandisit" hikâyesiyle bilimsel gerçekliği kanıtlanmamış hurafelerin insan psikolojisi üzerindeki zararlı etkisini ortaya koymayı amaçlar.

Ömer Seyfettin, yıllar sonra, 1 Eylül 1919'da *İfham*'da yayımladığı "Pireler" hikâyesinde pozitif bilimlere uzak olan Türklerin, muhtelif sağlık problemleri karşısında problemin sebebini tespit edip, onu kökten çözmek yerine sebepleri araştırmadan, bilinçsizce tıptan ve hatta kocakarı ilaçlarından medet ummalarını, hikâyedeki İtalyan veterinerin Türklere bakışını merkeze alarak alaylı biçimde eleştirir.

Hikâyenin yirmi yaşlarındaki anlatıcısı, İzmir'de tanıştığı Rose Mayer adlı bir Fransız kızı ve köpeği Koton'la birlikte yaşamaya başlar. Fakat Rose Mayer'in, *"delilik derecesinde"* bir temizlik merakı vardır. Öyle ki, her üçü de günde üç kez banyo yapmakta, dışarıdan gelindiğinde ayakkabıların altı bile dezenfekte edilmekte, Koton da tepeden tırnağa kadar gıcır gıcır sabunlanmaktadır. Ne var ki bir süre sonra Koton hastalanır; anlatıcı, onu İzmir'de ne kadar veteriner varsa hepsine muayene ettirir fakat hiçbiri köpeğin hastalığına çare bulamaz. Nihayet bir arkadaşı, Avrupalı bir veteriner bulmasını tavsiye eder. Arkadaşın bu tavsiyesi, başkahramana saçma gelir ama son çare olarak Koton'u ihtiyar bir İtalyan veterinere götürürler. Köpeği ayaküstü

muayene eden doktor, *"bunun üzerine bir avuç pire koy. İyi olacak."* deyince, veterinerin kendisiyle alay ettiğini sanan anlatıcı, ona hakaretler eder. Anlatıcının bu hareketi karşısında İtalyan veterinerin verdiği tepki, çarpıcıdır:

> *"Hani Avrupalıların dehşetli cehaletler karşısında acır gibi donuk bir gülüşleri vardır. İhtiyar İtalyan baytar bu hususî gülüşle beni baştan aşağı bir süzdü. Sonra, 'Haydi bre, kafasız adam, sen anlamaz bir şeyden. Git benim dediğimi yap. İyi olursa viziteyi getireceksin. İyi olmazsa yine geleceksin. Benim yüzüme 'tüh' yapacaksın.'"* (Ö. Seyfettin, 2015: 1071)

Anlatıcı, bir yandan kendi bünyesinde bütün Türkleri aşağılayan İtalyan'a sinirlenirken bir yandan da tavsiyenin gerçek olması ihtimali dolayısıyla içi içini kemirir. Eve gelip Rose Mayer'e veterinerin muamelesini anlatınca Fransız kız da kaybedecekleri bir şey olmadığını söyler ve ertesi gün Koton, anlatıcının tüccar bir arkadaşının çuval deposunda bir gün boyunca tutulmak üzere bırakılır. Anlatıcı, ertesi gün almaya gittiği Koton'un mucizevi şekilde kendine geldiğini, canlandığını görünce çok sevinir; birkaç gün sonra veterinere hem vizite ücretini ödemek, hem de özür dilemek için bir kez daha gider. İhtiyar İtalyan'ın Türklerin bilime bakışları ve batıl inançtan sıyrılamayışlarının eleştirisi, anlatıcıyı derinden etkiler:

> *"Siz istersiniz muska… Siz istersiniz üfürük… Siz istersiniz ilâç! Hâlbuki hastalıkların evvela sebeplerini bulmak lâzım. Bu sebep bulununca şifa bulundu demektir! Senin köpek hasta. Niçin? Bunu sizin baytarlar düşündü mü? Hayır. Ama yalnız hasta! İlâç lâzım… Hayır, sebebi bulmak lâzım."* (Ö. Seyfettin, 2015: 1073)

Dünyadaki hiçbir canlının sebepsiz yaratılmadığını anlatmaya başlayan ihtiyar veteriner, pirelerin köpekleri nasıl dinç tutmaya yaradıklarına dair vermeye başladığı uzun nutkunun sonunda konuyu yine Türklere getirir ve Türk halkının bilinçsiz davranarak vücutlarının dengelerini bozduğunu söyler. İtalyan veterinerin söyledikleri başkahramanı da düşündürür:

> *"Yarım saat içinde bütün vücudumuzun kopardığımız tabii kürklerini, düşünmeden kestiğimiz diğer uzuvlarımızın da hayret verici mühim vazifelerini tafsilâtı ile öğrendim. Hakikaten hayatın müspet esrarı bir Asyalının iman dolu menfi kafasına sığacak maslahat değildi."* (Ö. Seyfettin, 2015: 1074)

Yazarın hikâyenin sonunda Türk milleti adına yaptığı özeleştiri, son derece çarpıcıdır. Ancak hikâyenin yazıldığı dönem, Türk milletinin İtalyan bir kahraman ağzından eleştirilmesini kabullenmeye hiç müsait değildir. I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi'nin maddeleri bahane edilerek, yurdun dört bir yanının düşman tarafından işgal edildiği günlerde yayımlanan bu hikâye dolayısıyla Ömer Seyfettin şiddetli tepkiler alır. Bu günlerde İslamcılık ideolojisinin bayraktarlığını sürdüren *Sebilürreşat* dergisi, hikâyedeki İtalyan veterinerin koltukaltı kıllarının vazifesine dair söylediklerini dine aykırı addederek Ömer Seyfettin'e karşı saldırıya geçer. Tartışmaya başka yayın organları da dâhil olur. Ömer Seyfettin, kendisine yapılan bu haksız saldırıdan duyduğu rahatsızlığı, 18 Eylül 1919'da *Büyük Mecmua*'da yayımladığı "Pusuda" makalesinde dile getirir:

> *"Görüyorsunuz ya garez, mefsedet dumanı vicdanları karartınca bir insanın ithamına ne ehemmiyetsiz bir şey sebep addolunabiliyor. Ahmet Mithat Efendi de romanlarını yazdığı zaman yine bu güruh gayzını saklayamıyor. Bîçare Efendi'nin üzerine saldırıyorlar:*
>
> *– Dinsiz, alçak, vicdansız, namussuz! Ahlâkı, aileyi, dini bozuyor… […]*
>
> *Bugün bu güruh hücumlarına tekrar başlıyor. Bir muharrir bir hikâye yazmış. Bu hikâyedeki eşhastan bir İtalyan, koltuk altındaki kılların vazifesine dair küçük bir kelime söylemiş. Vay, dine muhalif bir hareket! Din, millet, aile düşmanlığı! Behey insaf! Senin bu yerde ismini bilen yok mu?"* (Ö. Seyfettin, 2001: 197-198)

Ömer Seyfettin, 18 Ekim 1917'de *Yeni Mecmua*'da yayımlanan "Binecek Şey" adlı hikâyesinde ise taassup ve bağnazlığın alaylı bir eleştirisini yapar. Hikâyenin başkahramanı Derviş

Hasan, *"otuz senedir, omuzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü, nereye gittiğini bilmediği yollardan geçmiş,"* köy köy gezen bir derviştir. Derviş Hasan'a göre köylerin, kasabaların, şehirlerin isimleri lüzumsuzdur, zira hepsi "dünya"nın bir parçasıdır.

Derviş Hasan, sıcak bir haziran günü yine aç karnını doyuracak, konaklayacak bir yer bulmak üzere saatlerce yürür; açlık ve susuzluktan kavrulduğu sırada, dik bir yokuşun karşısına gelince, artık dayanamaz ve Allah'a yakarmaya başlar:

> *"Allah'ım bana merhamet et' dedi, 'açım, ihtiyarım' Karşıma çıkardığın bu yokuşu çıkamayacağım. Bana bir 'binecek şey' gönder. Yalnız şu yokuşu aşayım. Öbür taraf için seni taciz etmem. […] At istemem, araba istemem. Binecek kötü bir şey… Bir topal eşek olsun Allah'ım, merhamet, merhamet..."* (Ö. Seyfettin, 2015: 552)

Derviş Hasan, içi ile dışı bir olmadığından dolayı samimiyetsiz bir tiptir. Onun amaçsızca, köy köy, kasaba kasaba, şehir şehir gezişini doğru bulmayan yazar, kahramanın tevekkülündeki samimiyetsizliği vurgulayacak ifadeler kullanır. Örneğin, Derviş Hasan'a göre *"vücut bir rüya, hayat bir serap"*; bir olan hakikat ise *"aşk"*tır. Allah aşkına erişen de *"harici, batınî kâinatın, hakkın manasını anlamış"* olur. Kendini dışarıya bu *"hakiki mana"*yı anlamış gösteren Derviş Hasan'ın iç dünyası ise hala dünyevi işlerle meşguldür.

Aşırı sıcakta yürümek, dervişe *"hakikatte olmayan vücudunun"* varlığını olanca ağırlığıyla hissettirmeye başlar. Derviş Hasan, yokuşun başında Allah'a yakarırkenki ifadeleri de kendini adeta bulunmaz bir Hint kumaşı, Allah'ın en müstesna kulu gibi hissettiğinin bir göstergesidir:

> *"Allah'ım, benim vücudumu yarattın. Onu ıstıraplarından da sen kurtar. Sana yalvarıyorum. Mutlaka bana 'bir binecek şey' göndereceksin, üzerine senin eserini yükleteceğim. Göndermezsen… senin ağır, senin sefil eserini taşıyamayacağım. Burada yıkılıp yatacağım. Sana inat, açlıktan, susuzluktan, sıcaktan öleceğim. Sen görücü, bilici işiticisin.*
>
> *Gökler gözün, kâinat aklın, adem kulağındır. İşit, hem bil ki bana bir 'binecek göndermezsen buradan bir yere kımıldamayacağım. Gebereceğim. Leşimi kargaların yediğini göreceksin. 'Binecek' göndermezsen, Allah'ım, bu yokuşu katiyen çıkmayacağım. Geriye de gitmeyeceğim…"* (Ö. Seyfettin, 2015: 552-553)

Derviş Hasan, Allah'a bu siteminin müspet sonucundan o kadar emindir ki, uyandığında Allah'ın kendisine mutlaka "binecek şey" göndereceğinden şüphe duymadan gözlerini kapar, tatlı bir uykuya dalar. Rüyasında gördükleri ise, onun "dünya" işlerinden el çekmemiş olduğunun açık bir göstergesidir:

> *"Zavallı Derviş Hasan açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan o kadar yorgundu ki… hemen uyuyuverdi… Yüz yıl kadar uzun süren bir rüya görmeye başladı; bir şehre vali oluyordu. Saraylar, cariyeler, köleler… Mermer havuzlara neftî gölgeleri düşen büyük ağaçlı bahçeler, altın işlemeli köşkler, lâleler, sümbüller, güller… sazlar, bülbüller, şaraplar, sakiler, mahbuplar… Bütün bunların ortasında esîrden yaratılmış gibi nazik, zarif, altın haşalı beyaz, şeffaf bir at kişniyor, tepiniyor, şaha kalkıyordu. Derviş Hasan bir kolunda mahbuplar, öteki kolunda cariyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sedaları içinde bu küheylâna doğru yürüyor, binmeye çalışıyordu. Mahbuplar üzengileri tutuyor, cariyeler gemi kasıyor, köleler koltuklarından kaldırıyorlardı."* (Ö. Seyfettin, 2015: 553)

Derviş Hasan, bu maddî ve dünyevî zevklerle ve hazlarla dolu, tatlı rüyasının en güzel yerinde bir Yörük tarafından uyandırılır. Rüyasının etkisiyle bir yandan gerinen, bir yandan gülümseyen Derviş Hasan, Yörük'ün arkasında *"yüklü, yüksüz birçok atlar, katırlar"* görünce hayretler içerisinde, *"her şeyi gören, işiten, bilen Allah"* müstesna kulunun isteğini gerçekleştirdi sanır. Ama Derviş Hasan daha ağzını açmadan Yörük konuşmaya başlar:

> *"Derviş baba, bize bir yardım edeceksin. […] Şuracıkta kısraklarımızdan biri doğurdu. Doğan tay yokuşu çıkamayacak. Biz de pek yorgunuz. Sen uyumuş, dinlenmişsin. Gel, sevabına şu tayı kucağına al da yokuşun başına kadar çıkarıver.[…] Haydi, sevabına…"* (Ö. Seyfettin, 2015: 554)

Derviş Hasan duydukları karşısında hiddetlenir; *"Ben sevap falan istemem."* deyip, *"sevaba, Müslüman'a, din kardeşlerine"* sövmeye başlar. Dervişin bu tepkisine hiddetlenen Yörük, arkadaşlarıyla birlikte onu tekme tokat bir güzel döverler, sonra yerden kaldırıp, tayı da kucağına verirler. Birkaç saat önce binmek için topal eşeğe razı olan, sonra Allah'a büyüklenip isyanın eşiğine gelen Derviş Hasan, yeni doğmuş "binecek şey" kucağında, yokuşu nefes nefese tırmanmak zorunda kalır. Yokuşun sonunda gökyüzüne bakıp Allah'ın hikmeti karşısında kulların boynunun kıldan ince olduğunu anlayarak, kabahatlinin kendisi olduğunu idrak eder; isyanından dolayı pişman olur.

Hikâyenin sonunda *"istediği gibi verenden"* bir daha bir şey istemeye tövbe eden Derviş Hasan, taassup ve tevekkülden vaz geçişin sembolü haline gelir. Ömer Seyfettin, Derviş Hasan ile her işi Allah'a havale etmek, her şeyi Allah'tan beklemenin modern dünya koşullarında artık hiçbir fayda sağlamayacağının mesajını verir. Bunu milli edebiyatın ilkeleri doğrultusunda yorumlayacak olursak; Müslüman bir Türk 20. yüzyılda var olmak için elinden gelen gayreti göstermeli, çalışmalı, çabalamalı ve bütün bu gayret ile birlikte Allah karşısındaki acziyetinin daima farkında olarak, O'na bütün kalbiyle iman etmeli, emeklerinin zayi olmaması hususunda desteğini dilemelidir.

Yazarın, 7 Mart 1918'de *Yeni Mecmua*'da yayımlanan "Hâtiften Bir Seda…" hikâyesi, körü körüne dini inancın, taassubun ince bir alayla yapılan eleştirisidir. Hikâyenin başkahramanı Hacı İmadettin Efendi, yirmi sene evvel hacdan dönmüş, o günden sonra *"fâni dünyadan elini ayağını tamamıyla çekmiş"*; kendini bütünüyle ibadete vermiş, *"canlı bir evliya gibidir."* (Ö. Seyfettin, 2015: 715)

Hacı İmadettin Efendi, evin en üst katındaki odasından bile çıkmadan, gece gündüz, sabah akşam ibadet etmektedir. Yatağı, yerdeki kuru seccadesi; yorganı, sırtındaki abasından ibaret olan ve "dünya kelamı" da etmeyen Hacı İmadettin Efendi, yirmi seneden beridir karısıyla da yalnız işaret diliyle konuşur. Karısı Naciye Hanım "her akşam iftarlığını, her gece sahurluğunu değirmi bir bakır sininin içine kor, ayaklarının ucuna basarak musluğun yanına bırakır." Bütün dünya işlerine bakan, "vakıflarından, iratlarından paraları toplayan, mahallenin fakir kızlarını, kimsesiz dulları, muhtaçları sevindiren" de yine Naciye Hanım'dır.

Bütün mahalleli ve civar semtlerde oturanlar Hacı İmadettin Efendi'nin sofuluğuna büyük bir hürmet besler, sağda solda bir sohbet esnasında konusu geçince ondan *"Radiyallahu anh"* diye bahseder. Hatta halk *"Dünya, bu gibilerin yüzü hürmetine duruyor. Yoksa şimdiye kadar çoktan batardık!"* diye düşünür.

Ancak kaderin bir cilvesi olarak, bu kadar sofu, bu kadar mübarek bir adamın, Kötü Tahsin adlı, "gece gündüz içen rezil, sarhoş, namussuz, kumarbaz, çapkın, mütecaviz, edepsiz" bir oğlu vardır. Hacı İmadettin Efendi, daha sekiz yaşındayken bir kız çocuğunun yanağını ısırdığını duyunca Tahsin'i evlatlıktan reddeder, teyzesinin yanına verir. Tahsin, o günden sonra sokak köşelerinde serseriliğe alışır, büyüyünce "en meşhur serserilerin serdarı" olur. Tahsin, Hacı babasının ölüp ölmediğini yoklamak için ara sıra mahalleye uğrar, zira o, babasının mirasına konmak için sabırsızlıkla bekliyordur. Kötü Tahsin, mahalleye gelip de kahveye girdiği zamanlarda, kimse belaya bulaşmak istemeyerek, sesini çıkarmadan "yavaş yavaş sıvışıp gider." Kötü Tahsin, bazen de iyice içip, eve giderek annesinden "birkaç lira koparır."

Naciye Hanım, kocasının sahurluğunu her zamanki gibi kapıya bırakıp, aşağı ineceği bir gece, Hacı İmadettin Efendi'nin kendisini çağırdığını işitir; içeri girer. "Seccadesine diz çökmüş,

sarı iskelet elleriyle, önüne çöreklenmiş binbirlik bir tespihi" çekmekte olan Hacı İmadettin Efendi, karısının yüzüne bakmadan konuşmaya başlar:

> *"Bahçenin köşesine üç arşın derinliğinde bir mezar kazdır. Ben altmış üç yaşımı bitirdim. Artık yere gireceğim. Ölünceye kadar orada ibadet edeceğim. […] Allah senden razı olsun. Şimdiye kadar benim itikâfımı bozmadın. Artık oraya da eskisi gibi nafakamı bırakırsın."* (Ö. Seyfettin, 2015: 718)

Naciye Hanım, *"Baş üstüne efendim."* deyip, çıkar ama "diri diri yere girecek olan kocasının dehşetli ulviyetinden şaşalayarak" hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar. Büyük bir tesadüf eseri olarak, Kötü Tahsin bu hadisenin yaşandığı dakikalarda zil zurna sarhoş bir hâlde "pusulayı şaşırarak", teyzesinin Aksaray'daki evine gideceğine, Fatih'teki babasının evine gelir. Yanlış yere geldiğini ancak yeşil boyalı kapıyı görünce anlayan Kötü Tahsin *"Vay ölüsü kandilli, moruğun evine gelmişim be…"* deyip mermer eşiğe çöker; zira sarhoşluktan dolayı tekrar kalkıp, Aksaray'a kadar gidecek hâli kalmamıştır. Katiyen içeri alınmayacağını bilen ve alkolün etkisiyle içi kavrulan Kötü Tahsin, *"Ah bir bardak su…"* diye yutkunurken, bir şırıltı duyar gibi olur. Duyduğu sesin su şıpırtısı değil, babasının dua ederkenki *"ahenktar mırıltısı"* olduğunu anlayınca gülerek; *"Uç mübarek, uç!.."* diye haykırır.

O esnada zikirde olan Hacı İmadettin Efendi, duyduğu *"Uç mübarek, uç…"* sesini *"hatiften kendine hitap olunuyor"* zannederek heyecanlanır, gözlerinden yaşlar boşanarak düşünmeye başlar:

> *"Gözlerini kapadı. İşte yarım asırlık ibadetten sonra keramete eriyordu. Yarın Yesevî gibi mezar çilesine girecekti. Demek Allah buna razı olmadı. Artık yarın sabah dünya yüzünde bulunmayacaktı. Erdiği kerametin huzuru içinde pencereye tırmandı. Hâtifin çağırdığı tarafa, yukarıya doğru asabî bir hamle ile atıldı. Hemen aşağıya uçtu."* (Ö. Seyfettin, 2015: 719-720)

Kötü Tahsin, karanlıkta yukarıdan aşağı bir şey düştüğünü duyunca annesinin, hâline acıyarak oracığa kıvrılsın diye yukarıdan battaniye ve şilte attığını zanneder. Başını şilteye yerleştirip sızar. İki saat sonra sabah namazına gidenler bu korkunç manzarayı görünce başta bu mübarek adamı öldürdüğünü zannederek Tahsin'e saldırıp hapse attırırlar. Yapılan soruşturmada Tahsin'in babasının ölümüyle hiçbir bağlantısının olmadığı tespit edilince ise mahallelinin Hacı İmadettin Efendi hakkındaki bütün kanaatleri tepe taklak olur. O zamana kadar sofuluğuna büyük bir hürmet besleyen, ondan *"Radiyallahu anh"* diye bahseden, *"Dünya, bu gibilerin yüzü hürmetine duruyor. Yoksa şimdiye kadar çoktan batardık!"* diye düşünen halk; Hacı İmadettin Efendi'nin intihar ettiğini öğrenince ona lânetler yağdırmaya başlar:

> *"Evliya sanarak daha sağlığında ruhuna 'Fatiha, Yasin' okuyanlar, şimdi onun nefsine reva gördüğü bu çirkin cinayeti asla affedemiyorlar, 'Biz ne bilelim! Dinsizin, imansızın biriymiş! Cenazesi yıkanmadan, namazı kılınmadan cehenneme gitti işte…' diyorlardı."* (Ö. Seyfettin, 2015: 720)

Oysa kendini dünya işlerinden kopartan sofu intihar etmemiş, ancak kendisini manevi âleme o kadar kaptırmıştır ki, dışarıdan gelen sesin sarhoş oğlunun narasından başka bir şey olduğunu anlayamamıştır. Ömer Seyfettin, burada Hacı İmadettin Efendi'yi kötü bir tip olarak çizmez, ama körü körüne, daha yaşarken dünya işlerinden el ayak çekilmesini doğru bulmadığını hikâye boyunca hissettirir. Öte yandan yazar, mahallelinin sadece dış görünüşle ilgilenmesini şiddetle eleştirir. Evinden çıkmadan vaktini ibadetle geçirdiği için onu yere göğe sığdıramayanlar, görünene kanıp, evliya sandıkları adamın intihar ettiğine inandıkları anda ise o zamana kadarki düşünceleri bir anda değişip, ömrünü Allah'a adayan Hacı İmadettin Efendi'yi, arkasından cehennemlik bir dinsiz olarak görmeye başlarlar. Yazar, toplumun her şeyi din merkezli olarak algılayıp yargılamasına şiddetle karşı olduğunu *"Hâtiften Bir Seda…"* hikâyesinde açık biçimde ortaya koymuştur.

21 Mart 1918'de *Yeni Mecmua*'da yayımlanan ve Çanakkale Savaşı'nın halka doğru bir biçimde anlatılarak, halkın tam desteğinin sağlanması için oluşturulan, Ömer Seyfettin'in de dâhil olduğu yazar heyetinin, savaş alanını ziyaretini konu alan "Müjde" hikâyesi, yine bir batıl inanışı ele alır, ancak bu hikâyede olumsuz bir bakış değil bilakis gelecek olan zafere iman arzusu söz konusudur.

Bir grup şair ve yazar, savaş alanlarını ve siperleri gezmek üzere Çanakkale'de arabalarla kafile halinde ilerlerken, sabaha karşı *"bütün ufuk şimşek çakmış gibi ansızın aydınlan[ır]."* (Ö. Seyfettin, 2015: 722) Grupta buna sebep olan şeyin ne olduğuna dair bir tartışma başlar. Kimisi top güllesi, kimi bomba der; hikâyenin anlatıcısı bunun bir göktaşı olduğunu iddia eder. Bir süre sonra bu olay unutulur, sabah molası esnasında gruptakilerden biri heyecanla gökyüzünü göstererek *"Bakın, fethün karîb görmüyor musunuz?"* der. Kafiledeki herkes *"girift bir sülüs yazıya benzeyen"* bu işareti görür. Anlatıcı dahi -böyle batıl inanışlara karşı olmasına rağmen- *fethün karib* terkibini okuyabilmektedir. Bu, Kur'an-ı Kerim'de muhtelif surelerde geçen ve Allah'ın fethin çok yakın olduğunu müjdelediği bir ayet parçasıdır. Morale ve zafere inanmaya büyük bir ihtiyaç duyan bu sanatçılar, gördüklerini büyük bir heyecan içinde karargâhlarda kumandanlarla da paylaşırlar ve gördükleri mucizeye onları da ikna etmek isterler. Batıl inanışlara karşı anlatıcı bile bu mucizeyi ilk başta göktaşına benzetmesinden dolayı kendisini "küstah bir günahkâr" gibi görerek pişmanlığını ifade eder.

Ömer Seyfettin, 12 Aralık 1918'de *Şair* dergisinde yayımlanan "Yemin" hikâyesinde Türk toplumunda dinin gayriahlaki eylemlerin üstünü örtmek için nasıl fütursuzca kullanıldığını ortaya koyan bir hikâyedir. Hikâyenin mekânı Doğancılar'daki bir genelevdir. Toplumdaki genel kanaate muhalif biçimde, genelevin sahibi Hacı Hafız Sıdıka Molla dindar bir kadındır yahut yaptığı gayriahlaki işi bu görünümü ile maskeler. Evin işleyiş düzeni ise tamamen dini hassasiyetler üzerine kuruludur:

> *"Hacıhanım çok sofu bir kadındı. Bütün şişman vücudunu kaplayan kocaman başörtüsünün içinden gök mavi gözleriyle –tıpkı bulutların arasında kalmış ihtiyar bir melâike gibi- bakar, ağzından hiç kötü söz çıkmazdı. Abdest, namaz, oruç en birinci merakıydı. Yanındaki kızlardan birisine tutulanı mutlaka ibadete başlatırdı. Sokağa bakan alçak tavanlı odacığı tıpkı minimini bir mescitti. Kıble tarafında mihraba benzer bir girintisi bile vardı. Buraya serili pamuk doldurulmuş yazma seccadesinden, mutfağa, ateşi hiç sönmeyen gusülhaneye bakmak için sık sık kalkardı. Kızlarının da hepsi sofuydu. Hiçbirisine alafranga esvap giydirmez, korse taktırmaz, yüzlerine allık, pudra sürdürmez, gözlerine sürme çektirmezdi."* (Ö. Seyfettin, 2015: 829)

Anlatıcının tutulduğu, bir Ramazan boyunca kendisini yanına kapattığı bu evin kızlarından Matlûbe de dinin gereklerini hassasiyetle uygulayan ve anlatıcıyı da bu gerekleri yerine getirmesi konusunda teşvik eden bir fahişedir:

> *"Dört peşli mavi basma entarisiyle, fes rengi oymalı yemenisiyle, tombul Matlûbecik ne şirindi. Ben gelir gelmez, şimdiki zamane kızları gibi, hemen boynuma atılmaz, 'Haydi gusülhaneye, arslanım!' diye, yavaşça yukarı çıkarır; beni yıkar, temizler, abdest aldırtır, çamaşırlarımı değiştirirdi. Sonra Hacıhanım'ın elini öpmek için odasına inerdim. Ne kadar vakit namazlarını onun odasında yan yana kılmıştık. Hele ramazanları…"* (Ö. Seyfettin, 2015: 829-830)

Eve gelen erkeklere de akraba süsü verdirtilir, kimse kimsenin gerçekte kim olduğunu bilmez. Eve gelen bütün erkekler *"hep hısım akraba, hep sütoğul, ahret evlâdı filândı[r]."* Matlûbe, anlatıcıdan başka kimseye çıkmazken, bir gün kapı şiddetle çalınır ve Matlûbe'nin tutkunlarından Sabri adlı bir kabadayı içeri dalar. Anlatıcı, Sabri'nin kim olduğunu sorunca Hacıhanım'dan *"Matlûbe'nin teyzesinin oğlu"* cevabını alır. Sabri, Matlûbe'nin başka birisine çıktığı haberini almış, o kişi her kimse onu "temizlemeye" gelmiştir. Hacıhanım, diğer bütün hususlarda olduğu gibi bu hususta da işi kılıfına uydurmakta ve dini buna alet etmede büyük bir maharet ve rahatlık sergiler. Sabri'yi Matlûbe'nin kendisinden başka kimseye çıkmadığını, hatta

geçen hafta gelen teyzesinin oğluna dahi sütkardeş oldukları hâlde göstertmediğini söyleyerek, kabadayıya darıldığını belirtir:

> *"Yoook Sabri! Ben öyle şüpheye filân gelemem […] Benim namusum var. Sana darılırım. Yüzüne bakmam. Şimdi seccadeden kalktım. Taze abdestimle sana yemin edeyim. Yalancıların gözleri kör olsun. Sürüm sürüm sürünsünler inşallah…"* (Ö. Seyfettin, 2015: 831)

Hacıhanım, Sabri'yi tam olarak ikna etmek için, Matlûbe'den -abdestli olup olmadığını sorduktan sonra- duvardaki yeşil ipek bir bohçaya sarılı Kur'an-ı Kerim'i getirmesini ister. Matlûbe'nin göğsünün üstünde itinayla taşıdığı kutsal kitabı öpüp başına koyduktan sonra sağ elini üstüne basıp yemin eder. Bu uhrevi sahneyi gören Sabri, Hacıhanım'ın doğruyu söylediğine tüm kalbiyle inanarak, özür diler ve çekip gider. Bütün bu olanları saklandığı yüklüğün içinden izleyen ve Hacıhanım'ın pervasızca yalan yere yemin ettiğine şahit olan anlatıcı bir an için öleceğini düşünür:

> *"Ben yükün içinde yıldırımla vurulmuşa dönmüştüm. Yüreğim çarpıyor, yarı belimin aşağısı uyuşuyordu. O vakit çok dindardım, öleceğim sandım. Sanki beni yalan yere edilen bu yemin tutuyordu. O vakitler yemin çok büyük bir şeydi! Binlerce lira verilse bir yalancı şahit bulunamazdı. Eskiden yalan yere yemin insanı olduğu yerde tutar, hiç kımıldatmaz, öldürüverirdi!"* (Ö. Seyfettin, 2015: 832)

Anlatıcı, Sabri gittikten sonra kendini yüklükten dışarı atar, beti benzi sapsarıdır. Hacıhanım onun korkudan o hale geldiğini düşünür ama o, yalan yere edilen yeminin kendini tuttuğunu söyler. Oysa Hacıhanım'ın el basıp yemin ettiği yeşil ipek bohçaya sarılı kutunun içinde Kur'an-ı Kerim değil, kuru incir vardır. Sabri gittikten sonra kutu açılır, incirler afiyetle yenir. Ömer Seyfettin, "Yemin" hikâyesinde toplumun din korkusunu kullanmak suretiyle, her türlü gayriahlaki şeylerin maskelenmesini eleştirmekle birlikte, güncel zamanda artık, insanlarda din korkusunun ve imanın yerini ahlaksızlığın almış olmasından da yakınır.

Yazar, 5 Temmuz 1919'da *Zaman*'da yayımlanan "Meh-Mâ-Emken" hikâyesinde de toplumun batıl inancının zararlarını eleştirir. Ali Efendi, gözlemci figür anlatıcıya lakabının hikâyesini anlatırken, çocukken annesinin zihninin açılması için yaptıklarını şu şekilde ifade eder:

> *"Bir gün annem beni Sümbül Efendi'ye götürdü. Türbeye üzüm koyduk. Bir hafta sonra ben almağa gittim. Gelirken yolda dayanamadım, hepsini yedim. Bir okka kadar bir şeydi. Annem bunu duyunca 'Eyvah, şimdi birdenbire zihnin açılacak, deli olacaksın. Ulan, günde üç üzüm yiyecektin. Benim başıma gelenler ne?' diye haykırmağa başladı. Vakıa ben delirmedim, ama zihnim de açılmadı. Yine bir gün annem beni Eyüp Sultan'a götürdü. Türbedar ağzıma anahtarı soktu. Sağa sola çevirdi. Ağzımda bir ekşilik peyda oldu. Yere şak diye tükürmeyeyim mi? Türbedar, 'Hanım, senin çocuğun okumaz, anahtardan gelen mübarek tükürüğü tükürdü. Yutaydı zihni açılacaktı' dedi. Annem yalvardı, yakardı. Tekrar bir mecidiye vermeğe kalktı. Fakat türbedar bir daha anahtarı ağzıma sokmadı. Ondan sonra ben mankafa oldum."* (Ö. Seyfettin, 2015: 1041-1042)

Ömer Seyfettin, Ali Efendi üzerinden ordudaki liyakatsizlik ve bozulmayı eleştirirken, Ali Efendi'nin geçmişi ve yetiştirilme tarzını alaya alır. Oğlunun zihninin açılmasını evliyalara ve mistik kuvvetlere bağlayan anne tipi, toplumdaki din algısının geneline bir örnek teşkil eder. Yazar, hikâyedeki anne tipi üzerinden toplumun din algısında gördüğü aksaklıkları alaylı biçimde eleştirir.

Ömer Seyfettin, 17 Temmuz 1919'da *Yeni Dünya*'da yayımlanan "Keramet" hikâyesinde, halkın taassubunu ve batıl inançları dolayısıyla kandırılmalarını farklı bir bakış açısıyla, alaylı biçimde eleştirir.

İstanbul'un fakir semtlerinden birinde bir gün yangın çıkar. Fakat halk, iki ev sonra yangının söneceğine inanıyordur; zira iki ev sonra bir evliya türbesi vardır ve semt sakinlerinin türbenin yanmayacağına olan inancı tamdır. Tulumbacılar ve mahalleli bir yandan bütün

gayretleriyle yangını kontrol altına almaya çalışırlarken, öte yandan yangın zamanları hırsızların "vurgun" yapmak için fırsattan istifade edeceğini bilen polisler de hırsızlık ihtimaline karşı etrafı kollamaktadırlar. O esnada *"kaşarlanmış bir külhanbeyi"* olan Çiroz Ahmet, vurgun yapmak için etrafına göz gezdiriyordur. Ne var ki bu fakir mahallede yanan zavallı kulübeciklerin içinde yatak yorgandan başka bir şey olmadığını biliyordur. Çiroz Ahmet, türbeyi soymak ümidindedir ama bütün mahalleli de türbenin önünde toplanmıştır. Çiroz Ahmet, yine de pes etmez:

> *"Çiroz Ahmet yeşil boyalı türbenin penceresine sokuldu. Kör bir kandilin hafifçe aydınlattığı sandukaya baktı. Başı ucunda iki büyük şamdan duruyordu. Sandukanın iki tarafında iki seccade yayılı idi. Açık rahlelerde büyük Kur'an-ı Kerim'ler yan gelmiş yatıyorlardı. Çiroz Ahmet kelepir karşısında parlayan bir Yahudi gözüyle bunlara baktı. Asgarî bir hesap yaptı. İçinden 'Şamdanlar onar liradan yirmi… Seccadeler beşerden on… Kitaplar mutlaka yazmadır. Yirmi de onlara de, etti elli…' dedi."* (Ö. Seyfettin, 2015: 1044)

Hesabını yapar yapmaz türbenin kapısına omuzuyla abanmaya başlayan Çiroz Ahmet, nihayet kapıyı kırar ve kandili üfledikten sonra bir yandan alacaklarını toplamaya, diğer yandan da kapısında bütün mahallelinin bulunduğu türbeden çıkış planları yapmaya başlar. Düşünmek için dayandığı sanduka ansızın kayınca düşmemek için toparlanan ve o esnada sandukanın yere mıhlanmamış olduğunu fark eden Çiroz Ahmet'in zihninde o anda adeta bir şimşek çakar. Biraz sonra aldıklarıyla birlikte sandukayı kucaklayıp altına giren Çiroz Ahmet'in kapıyı itip paldır küldür sokağa çıkmasıyla herkes olduğu yerde donakalır. Çiroz Ahmet, evliya kalkmış, yürüyor zanneden halkın iki tarafa çekilerek açtığı yoldan yürürken, bütün ahali korkudan titreyerek sandukayı seyreder.

Yazar, taassubu eleştirdiği bütün hikâyelerde olduğu gibi, halkın batıl inançları doğrultusunda gerçekleri göremediği vakit, inançlarını çıkarlarına alet edenler tarafından her daim kandırılmaya müsait olduklarını vurgular. Bu durum, daha önceki hikâyelerinde dindar görünümleri altında halkın zaaflarından faydalanmak suretiyle gerçekleşirken, "Keramet" hikâyesinde dindar görünmek gibi bir derdi olmayan, hatta çıkarına uygun durumlar karşısında gözleri "kelepir karşısında parlayan Yahudi gözleri"ne dönüşen bir külhanbeyinin, suçüstü yakalanmamak için, halkın inançlarını sömürüp, onların gözleri önünden yürüyüp gidişi, halkın hurafelere aldanmasının, sorgulamamasının, düşünmemesinin doğal bir neticesi olarak tezahür eder.

Ömer Seyfettin'in taassup, tevekkül ve batıl inancı en alaylı biçimde eleştirdiği bir diğer hikâyesi ise "Tos!"tur. 2-3 Şubat 1919 tarihlerinde *Zaman*'da yayımlanan hikâyenin başkahramanı, oldukça sofu bir yaşam tarzını benimsemiş olan Fatma Hanım, yedi ceddi de hacı hoca olan, "sarıklılar içinde büyümüş", zengin bir ailenin kızıdır. Babasından Erenköy'de miras kalan on dönümlük koca bir bahçenin ortasında süslü beyaz bir türbeye benzeyen küçük köşkünde yaşar; bütün vaktini ibadetle geçirir, parasını tekkelere, dervişlere, fakirlere, mollalara, öksüzlere dağıtır.

Fatma Hanım, *"Gâvurlukları görüp günaha girmekten korkarım"* diyerek evinden hiç dışarı çıkmaz. Onun gözünde *"yüzlerini açan, yeldirme giyen, sinemaya, çarşıya, tiyatroya giden her kadın gâvurdu[r]."* (Ö. Seyfettin, 2015: 876) Evine gelen misafirler de yalnız kendisi gibi sofu olan, bütün vaktini ibadetle geçiren kadınlardır. Fatma Hanım, bütün bu sofuluğu ve gecesini gündüzünü ibadete adaması dolayısıyla çevresi tarafından "bir melâike" olarak bilinir. Hatta onun ettiği bütün duaların kabul olunacağına iman etmiş olan kadınlar Balkan Savaşları esnasında ona müracaat ederek *"Fatma Hanım dua et de bizim asker gâvuru bozsun!"* derler fakat o, Allah'ın işine karışmaktan korktuğundan dolayı bu isteği yerine getirmez:

> *"Allah'ın işine karışılır mıydı? Çünkü Allah ne yaparsa iyi yapardı. Artık kadınlar sokaklara açık saçık çıkıyorlardı. Camiler cemaatsizlikten çın çın ötüyordu. Küçük çocuklara şapka giydiriliyordu. Yarın ihtimal ki bu zavallı yavrucukları sünnet de ettirmeyeceklerdi. İşte bütün bu fenalıklara kızan Allah gâvurlarıyla bizim terbiyemizi*

> *veriyordu. Zelzele, yangın, kıtlık, zulüm, muharebe, kolera, veba Allah'ın en meşhur cezalarıydı."* (Ö. Seyfettin, 2015: 877)

Fatma Hanım, kocasının da başına, kendisini imtihan için Allah tarafından gönderilmiş hususi bir belâ olduğuna inanır. Allah'ın işine karışmamak için de kocasının yaptığı hiçbir fenalığa sesini çıkarmaz, sabreder. Fatma Hanım'ın bu tevekkülü ve taassubu, Ömer Seyfettin'e göre samimiyetsizdir. Zira insanoğlunun, çalışmak, gayret ve tekâmül etmek üzere yaratılmış bir varlık olduğunu düşünen Ömer Seyfettin, farklı hikâyelerinde her işi Allah'a havale edenlerle, dünyadan el etek çekip, cennet kapısını garantilemek maksadıyla bütün vaktini ibadetle geçiren insan tipinden hoşlanmaz. Yazar, "Hâtiften Bir Seda", "Binecek Şey", "Teselli" vb. hikâyelerinde taassup ve tevekkül eden tipleri şiddetle eleştirir.

Bu hikâyede Fatma Hanım, gördüğü yanlışlıkları düzeltmek için gayret göstermek yerine, bunlara göz yumar. Zira Fatma Hanım'ın, sabrın, tahammülün de bir ibadet olduğunu bildiği için, büyük bir sevap işliyormuş gibi, sevine sevine susması, onun bu gizli çıkarcılığının en açık göstergesidir. Kısacası Fatma Hanım, kocasının fenalıklarını, cennet kapısını aralamak için bir basamak olarak kullanır; bundan çıkar sağlar.

Fatma Hanım'ın kocasında tahammül edemediği, her hatırladığında göğsünün daralmasına sebep olan iki hâl vardır. Birincisi, evin on yedi yaşında, tombul, beyaz, oynak beslemesi Makbule'yi her bulduğu fırsatta sıkıştırması; ikincisi de kurbanlık diye alınan, fakat Fatma Hanım'ın her sene kurban etmeye kıyamayarak yerine başka koyunlar kestirdiği, evladı gibi sevdiği koçu "tos"a alıştırmasıdır. Fatma Hanım, bunlara bile katlanmasına rağmen, kocasının bir gün bahçede hayvana yine *"Tos, tos, haydi, tos…"* diye eziyet ettiğini görünce dayanamayarak ilk defa ellerini gökyüzüne doğru kaldırarak *"Büyük Allah'ım, şu adamı yaptığı şeylerden fena hâlde utandır. Başka bir şey dilemem!"* deyiverir (Ö. Seyfettin, 2015: 880).

Aradan daha bir hafta geçmeden, adeta Fatma Hanım'ın duası kabul olur. Yine bir kandil gecesi, Fatma Hanım sofu ahbaplarına mevlit ziyafeti veriyordur; namazlar kılınmış, dualar edilmiş, sıra mevlit okumasına gelmiştir. Tam mevlite başlanacağı vakit Fatma Hanım'ın gözleri Makbule'yi arar ama o, ortalarda yoktur. Zira boş bıraktığı takdirde kocasının musallat olacağını bildiğinden Fatma Hanım, Makbule'yi bir an bile gözünün önünden ayırmaz. Makbule, *"kirliyim!"* diyerek, içeri giremeyeceğini söyler. Fatma Hanım, çareyi bulur:

> *"Haydi buradan çabuk çabuk bahçeye çık. Sofanın camekân kapısına gel. Kapıyı aralık et. Başını sok. Mevlid'i dinle. Vücudun dışarıda kalsın. Gözlerini bana dik. Hiç ayırma. Sakın savuşayım deme. Tövbe olsun seni çok fena ederim…"* (Ö. Seyfettin, 2015: 882)

Oysa bu planı haftalardır bu Mevlidi bekleyen efendisi yapmış, Makbule'ye *"kirliyim"* yalanını o söyletmiştir. Mevlit başlayınca her yerde Makbule'yi arayan efendi, karısının planı yutmadığını düşünüp, can sıkıntısıyla bahçeye çıkar, koçun bağını çözüp tos yaptırmaya başlar. Tam o esnada camekânın dışında Makbule'nin başsız vücudunu gören adam, heyecandan hayvanın ipini doğru düzgün bağlayamadan Makbule'ye doğru ilerler, kıza dokunmaya başlar. Hanımından gözlerini ayıramayan Makbule, heyecandan titremeye başlar. Efendisi onu *"Sus, sus, haydi sus…"* diye teskin ederken, arkasından onu takip eden, kendisinin fark etmediği koç, bu sözü *"Tos, tos, haydi tos…"* anlayarak öyle müthiş bir tos indirir ki, Makbule ve efendi, içeriye hazırlanmış olan şerbet, şeker masasının üstüne yığılırlar. O sırada "Mevlid'in ruhanî tesiriyle ruhları gayr-i nâsûtî yüksekliklere uçmuş bulunan davetliler", dehşet içinde kaçışmaya başlarlar.

Hikâye körü körüne taassup ve tevekkül ile dünya işlerinden sıyrılıp hevesle ahirî hayat için çalışanlarla ağır biçimde alay eder. Buna karşılık Fatma Hanım'ın kocası ve Makbule de olumsuz tiplerdir. Ancak Fatma Hanım'ın olumsuzluğu onlardan ziyadedir. Zira Fatma Hanım, samimi biçimde, kendi imanı doğrultusunda kocasını ve beslemesini yola getirmek yerine, onların olumsuzluklarından faydalanmak suretiyle kendi çıkarlarını gözetir. Hikâyenin sonunda Fatma

Hanım'ın Allah'tan dilediği gibi utanç verici bir hadise cereyan eder. Ancak bu hadise, hiç şüphesiz, arsız kocasından ziyade kendisini utandıracak, yerin dibine geçirecek bir hadisedir.

Yazarın 11 Mart 1919'da *Zaman*'da yayımlanan "Türbe" hikâyesi de taassup meselesinin ele alınış ve eleştirilme biçimi bakımından "Tos!" hikâyesi ile pek çok yönden benzerlik teşkil eder.

Hikâye, sıcak bir Mayıs sabahı küçük bahçesine serdiği bir şiltede oturan Şefika Molla'nın tasviri ile başlar. Şerife Molla yaşayış tarzı, dini algılayış biçimi, taassubu ve toplumun kendisine bakışı başta olmak üzere pek çok yönden "Tos!"un başkahramanı Fatma Hanım'ı çağrıştırır. Otuz sene önce kocası ölen Şefika Molla, o zamandan beridir yapayalnız kaldığı dünyada can yoldaşı Rüküş isminde bir zenci halayık ile yaşıyordur. Kocasından kendisine hiçbir şey kalmayan Şefika Molla, geçimini kendisine gelen hastaları okuyup üflemekten sağlar:

> *"Bütün Selanik'in hastaları ona gelirdi. Yazın bahçesinde dut ağaçlarının altındaki muayenehanesi, kışın kırmızı yün halı döşeli minimini bir mescide benzeyen ocaklı, mihraplı odacığı hiç boşalmazdı. Kısmet için genç kızlar, imtihana yakın zihinleri açılmak için mektepliler, çocuğu olmayan kısır kadınlar, kazanamayan tüccarlar, bir şeyini kaybetmiş efendiler, kocalarını kıskanan hanımlar, sevgililerine kavuşamayan âşıklar, tezkere alamayan askerler, terfi edemeyen zabitler, vereminden tutunuz da frengisine, belsoğukluğuna kadar her türlü hastalar, kötürümler, körler, dilsizler, sağırlar hep Şefika Molla'ya gelirler, kendilerini ona okuturlar, muska alırlar, üzerlerine kurşun döktürürler, ondan şifa, ondan ümit beklerlerdi."* (Ö. Seyfettin, 2015: 919-920)

Bütün Selanik, Şefika Molla'nın çok zengin olduğunu, evinin bahçesinde *"Ceneviz hazineleri[nin] yanında halt"* edeceği miktarda hazine gömülü olduğu rivayet edilir, fakat *"üfürükçülüğü, sofuluğu, büyücülüğü kalplerde meçhul bir korku uyandır[an]"* Şefika Molla'nın hanesine hiçbir hırsız girmeye cesaret edemez.

Çocukluk arkadaşı Gülsüm Hanım'ın ölüm döşeğinde olduğunu haber alan Şefika Molla, otuz seneden beri ilk kez sokağa çıkacaktır ve bu durum onu büyük bir heyecana sevk etmiştir. Şefika Molla, evden dışarı adımını atmama bakımından, "Tos!" hikâyesinin Fatma Hanım'ına benzer. Zira dışarıya çıkmama kararı almalarında "günaha girme" korkusu her ikisinde de etkilidir:

> *"Gideceği yeri düşününce yüzünü buruşturdu. Selanik'in aşağı tarafı, deniz kenarları hep gâvur memleketiydi. Gülsüm Hanım evlatlarının sözüne kanmış, bu yaştan sonra içinde doğduğu, büyüdüğü, içinde gelin olduğu, içinde doğurduğu ana evini, Müslüman mahallesini bırakıp Yalılar'a gitmişti. O Yalılar'a ki Müslüman kadınlarının orada Yahudi karıları gibi açık saçık gezindiklerini Şefika Molla her vakit işitirdi. Son günlerinde, otuz senedir sabrederek inip ayağını, gözünü, gönlünü kirletmediği bu pis günah kuyusuna şimdi nasıl düşecekti."* (Ö. Seyfettin, 2015: 921)

Hiç abdestsiz durmayan Şefika Molla, bir kez daha abdestini tazeler, *"sandıkta dura dura küf kokan, rengi ağarmış"* feracesini giyer; evden çıkmadan önce *"uzunca bir hırsız, bir yangın duası oku[r]; eve, bahçeye doğru üfle[r]"* ve Rüküş Bacı'yla yürümeye başlarlar. (Ö. Seyfettin, 2015: 922) Şefika Molla, en son yarım asır evvel gördüğü Selanik'in değişimi karşısında hayrete düşer. İki kadının, varacakları yere rahat ulaşabilmeleri için tramvaya binmelerini söylerler. Fakat Şefika Molla *"atsız, öküzsüz, canlı gibi, kendi kendilerine koşup gid[en]"* makineleri görünce "bu şeytan makinesine binmek" yerine yayan gitmeyi tercih eder. Ancak çocukluğunda mezar olduğunu hayal meyal hatırladığı yerlerin evlerle, tarlalarla dolduğunu görünce ürken Şefika Molla, *"Haydi, Rüküş, geri dönelim […] evimize kaçalım. Çarpılacağız. Buraları hep mezardı. Dünyanın sonu gelmiş, insanlar azmış, her tarafı gâvur kaplamış…"* der (Ö. Seyfettin, 2015: 922). Otuz seneden beridir evden sadece bakkala gitmek için çıkmış olan Rüküş de Şefika Molla gibi ürker. Tam o esnada karşılarına *"küçük kubbesiyle, al, yeşil camlı penceresiyle güzel, zarif bir türbe"* çıkar. Şefika Molla, türbeyi görünce derin bir nefes alır ve düşünmeye başlar:

> *"Acaba bu türbeyi kim yaptırmıştı? Daha yeni idi. Evvel zaman türbeleri gibi ağır, kaba taştan değildi. Tıpkı minimini bir camiye benziyordu. Kim bilir önünden geçen bu atsız, öküzsüz, şeytan arabalarına, açık saçık karılara, daha bin türlü gâvurluklara ne kadar lânet ederdi. İşte böyle nihayet bir gün dünya batacaktı."* (Ö. Seyfettin, 2015: 923)

Şefika Molla, türbeyi ziyaret etmeye karar verir; iki kadın türbeye yaklaşırlar ve içeri girmeden önce ellerini kaldırıp dua etmeye başlarlar. O sırada gelip geçenler, bu iki kadının yaptığına tuhaf tuhaf bakıyordur. Şefika Molla, türbeye gireceği vakit duvarların arasında bir ıslaklık görünce içerde çeşme olduğunu da düşünüp, oradan su içmeyi de arzu eder. Fakat evden çıktığından beri gördüğü fena şeylerin abdestini bozmuş olacağı aklına gelince, bu mübarek yere girip girmemek hususunda tereddütte kalır. Yaşlı kadın bunları düşünürken, gördükleri karşısında gözlerine inanamaz; zira içeriye "şapkalılar" girip çıkıyordur. Şefika Molla, bayılma noktasına gelir, bir Müslüman'dan imdat istemek için ağzını açar ama sesi çıkmaz. Etrafına bakınır, bu duruma müdahale etmesi için bir Müslüman evladı aranır, derken kır bıyıklı bir zabit görerek yanına gider ve bir yandan hıçkıra hıçkıra ağlayıp, diğer yandan söylenmeye başlar: *"Ah, ne günlere kaldık! Nasıl tahammül ediyorsun oğlum? Bir zatın, bir evliyanın yanına, bir türbeye şapkalı gâvurlar giriyor da siz Müslümanlar eşşek gibi bakıyorsunuz…"* (Ö. Seyfettin, 2015: 924)

İlk başta karşısındaki ihtiyar kadının neden bahsettiğini anlayamayan zabit, Şefika Molla, parmağıyla yapıyı işaret ettikten sonra gülmeye başlar ve iki kadının türbe sandığı yerin ne olduğunu söyler: *"O belediye abdesthanesidir […] içerisine işemek için herkes girebilir."* (Ö. Seyfettin, 2015: 925)

Ömer Seyfettin, "Türbe" hikâyesinde modern dünya düzeninde, gelişen teknoloji karşısında taassupla tavır alan ve her türlü yeniliği *"gâvur icadı"* görerek reddeden zihniyeti alaya alır.

Ömer Seyfettin'in halkın taassup ve tevekkülünü acı bir alayla eleştirdiği bir diğer hikâyesi ise 28 Mart 1919'da *Büyük Mecmua*'da yayımlanan "Beynamaz"dır. Hikâyenin mekânı olan Doğanlı Köyü halkı bütün gününü ibadetle geçirmeye alışmıştır. "Günün en aşağı yedi saatini abdest almakla, namaz kılmakla, camide aşır, kahvede hususî vaaz dinlemekle geçiren" köyün erkekleri, bütün ekim, dikim işini kadınlara havale etmişlerdir. Çoluk çocuk, kadın erkek, büyük küçük herkesin gün boyunca konuştuğu şeyler yalnızca "abdest, namaz, oruç, zekât, farz vacip" haline gelmiş, komşu köyler, bu köye "Sofular Köyü" demeye başlamıştır. Bütün bunların müsebbibi ise on yedi yıldır Doğanlı Köyü'nün imamı olan Hacı İmam'dır. Hacı İmam, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar herkesi cemaatle namaz kılmaya alıştırmıştır. Ömer Seyfettin'in hikâyenin başında köye, köylüye ve Hacı İmam'a dair yaptığı tasvirler alaylıdır. Bunun sebebini, dünya işlerini bırakarak ahiret için çalışan kahramanlarını alaylı biçimde eleştirdiği diğer hikâyelerinde pek çok kez hissettiren yazar, bu hikâyede de halkın benzer tutumunu eleştirmektedir.

Hacı İmam, halkı ahirete, hurilere, gılmanlara dair gerek camide ballandıra ballandıra anlattıklarıyla, gerekse köy kahvesinde namaz arası vakitlerde verdiği vaazlarda anlattıklarıyla adeta uyuşturmuş; dünya işlerinden el etek çektirmiştir. Öyle ki, ekim, biçim işleri dahi köyün kadınlarına kalmıştır. Ömer Seyfettin, halka verdiği vaazlarla onları oyalayanlarla değil, şuursuzca kendilerine söylenenleri yapan, düşünmeyen, kafa yormayan, çalışmayan ve bu halde yaptığı ibadetlerle cennet hayatını garantilediğini söyleyenlere inanan halkın bizzat kendisini eleştirir.

Ancak içinde uyanıkken hiç abdestsiz insan bulunmayan bu sofu köyün Gâvur Ali adında tek bir beynamazı vardır ki bütün halk, tatlı cennet hayalleri kurduğu anda bu adamı hatırladığında bir anda bütün tadı kaçıyordur. Gâvur Ali'nin, ömründe bir kere abdest aldığını, camiye girdiğini, sadaka, zekât verdiğini gören olmamıştır. Köyün yukarısındaki ağılında yalnız yaşayan Gâvur Ali, annesi babası ölmüş, akrabalarıyla dargın, bekâr, mala mülke düşkün ve gayet cimri bir tiptir. Köylülerle mümkün mertebe muhatap olmayan Gâvur Ali'nin kimseden korkusu yoktur. Gâvur

Ali, köylünün bütün vaktini ibadetle geçirmesine, tembellik etmesine kızar, *"Ah bire, keratalar bire! Karılarınız olmasa açlıktan gebereceksiniz, bire…"* diye söylenir. Gâvur Ali, Hacı İmam gibi olumsuz bir tiptir fakat taassuba, tevekküle karşı duruşu ile köylülerin dünyevi işlerden el etek çekip yalnız ahiret için çalışmalarına tepki göstermesi ile Ömer Seyfettin'in sözcüsü gibidir.

Köylüler, köydeki tek abdestsiz olduğundan dolayı Gâvur Ali'yi başlarına gelen bütün felaketlerin müsebbibi olarak görürler. Ömer Seyfettin'in alaylı biçimde verdiği, köylünün şu düşünceleri, onların düşünmeyen, sorgulamayan tipler oluşunun bir göstergesidir:

> *"Kuraklık, çekirge, salgın filân gibi felâketler baş gösterdi mi, köylü hemen Gâvur Ali'yi düşünür, 'Kurunun yanında yaş da yanıyor!' derdi. Evet, Allah bazen onun dinsizliğine, küfürbazlığına kızıyor, sırf onu cezalandırmak için –sanki hainin bağı bahçesi, çifti çubuğu olmadığını bilmiyormuş gibi- tarlalara yağmur vermiyor, bağlara filoksera gönderiyordu."* (Ö. Seyfettin, 2015: 944)

Köye üç aydan beridir bir damla yağmur düşmemiştir, bu sebeple köylüler, İmam'ın kendilerini yağmur duasına çıkarmalarını isterler. İmam, *"Köyümüzde bir zındık varken Hak Teâlâ bakalım duamızı kabul eder mi ki…"* der. Ancak İmam kararlıdır; Gâvur Ali'yi imana getirecektir. Hacı İmam bir Cuma günü çıkar, Gâvur Ali'nin ağılına gider. Köylüyü imanlı tutmak için her daim ahiretten, cennetten, hurilerden bahseden uyanık İmam, bu sözlerin mal mülk düşkünü Gâvur Ali'ye tesir etmeyeceğinin farkındadır. İmam, karşısındaki dinsizi yola getirmek için onun hoşuna gidecek şeylerle ikna yoluna gider:

> *"Çakır İmam keskin bir köylü mantığıyla namazın kârlarını anlatmağa başladı. Gâvur Ali'nin zındık olduğunu bildiği için hiç 'yarın ahret'ten bahsetmiyordu. Bir dula kocasından miras kalan bir altının nasıl bin olduğunu, bereketin sırlarını, bolluğun sebeplerini uzun uzadıya saydı, döktü. İsimsiz, zamansız, mekânsız olan hikâyelerinde öyle bir hakikat çeşnisi vardı ki Gâvur Ali yarım saat geçmeden yumuşadı, içinden: 'Bir denerim, eğer dediği gibi koyunlar artarsa namazı bırakmam.' dedi. Çakır İmam, ibadet mükâfatı olarak yalnız maddî şeyleri gösteriyordu. Eğer Ali inat etmeyip namaza başlarsa sürüsü binleri bulacak, ağılı büyüyecek, hatta bir gün bütün civar meraların sahibi bile olacaktı. Dünyayı bir yaratan vardı. Veren de oydu, alan da… Onu memnun etmek en büyük akıllılıktı. Gâvur Ali'nin de buna aklı yattı."* (Ö. Seyfettin, 2015: 947)

İmam'ın köy halkına başka, Gâvur Ali'ye başka konuşması, ondaki dinin ve imanın samimiyeti konusunda şüphe çeken, samimiyetsiz unsurlardır. Zira İmam'ın Gâvur Ali'yi namaz kılmaya ikna etmesindeki temel maksat, köylüye, en büyük dinsizleri bile imana getirebilme kabiliyeti ve gücü olduğunu göstermektir. Gâvur Ali'nin Hacı İmam'ın ibadet ettiğinde maddi kazanç elde edeceğini söylemesinden sonra yumuşaması, gözünün önünde canlanan zenginlik hayalleriyle İmam'ın arkasına takılıp köye gelerek namaza başlaması, onun köylüye ilk başta gösterdiği tepkinin bilinçli olmadığının bir göstergesidir. Bu sebeple Gâvur Ali her ne kadar hikâyenin çatışma unsurunun odağında yer alsa da, o da Ömer Seyfettin'in olumsuz tiplerindendir.

Gâvur Ali'nin ilk kıldığı namaz, köyde büyük bir coşku yaratır, köylüler, onu ağıla bırakmayarak, alıkoyarlar ve Gâvur Ali şerefine köyde o akşam bir ziyafet düzenlenir. Gâvur Ali gibi bir zındığı bile imana getirdiğini gören halkın gözünde İmam daha muteber bir mevki edinir. Ertesi gün Gâvur Ali yine alıkonur, zaten köyün ortamı Gâvur Ali'nin de hoşuna gitmiştir, razı olur. Öğleden sonra Mevlit okunurken, dört aydır yağmayan yağmur köyü sel içinde bırakır. Ağıla gidip bakmak isteyen Gâvur Ali'yi köylü yine bırakmaz, *"Dur, rahmet dinsin de, öyle gidersin…"* derler. Derken ertesi sabah İmam, *"Hey ağalar! Bizim Ali Ağa'ya küçük bir çoban lâzım ağılı beklemek için… Kendisi her vakit çıkıp inemeyecek. Eğer ona doğru bir çoban bulamazsak beş vakitte cemaate gelemez. Buna razı mısınız?"* der. Hâliyle kimse razı olmaz; küçük çoban bulunur, bütün işi küçük çobana devreden Gâvur Ali, artık köyden ayrılmaz olur. Nitekim aylardan sonra yağan yağmur da bir türlü dinmek bilmez, köyün her tarafı göle döner. Birkaç ay önce İmam'dan kendilerini yağmur duasına çıkarmalarını isteyen köylüler, *"Kuraklık duası da olur mu?"* demeye başlarlar. Bir gün Ali kahvede vaaz dinlerken küçük çoban çıkagelir. Koyunlar zehirlenmiş, ölmeye

başlamıştır. Gâvur Ali koşa koşa gittiği ağılın etrafını bataklık çiçeklerinin sarmış olduğunu görür. Canı sıkılan Gâvur Ali, İmam'a gidip *"Hani bizim koyunlar çoğalacaktı? Elli tanesi öldü"* diye çıkışınca Çakır İmam, metanetini hiç bozmaz; *"Sen kalbini sağlam tut. Allah ellinin yerine yüz verir. Sonunda göreceksin"* diyerek Ali'yi sakinleştirir. İki ayda *"sağlam bir iman sahibi"* olan Gâvur Ali, Çakır İmam'ın sözüne inanır, ibadetine devam eder, öte yandan da ağıldaki koyunlar beşer onar ölmeye devam ediyordur. Nihayet on koyun kaldığında çobanı tekmeleye tekmeleye kovan Gâvur Ali, koyunlarla birlikte köye gelip, hem hayvanları otlatır hem de ibadetine devam eder. Bir gece ağılın kapısını açık bıraktığı için de kösemenden başka hiç hayvan kalmaz.

Başına gelen felaketler sonunda ibadeti bırakan Gâvur Ali, eskisi gibi köylüye küfür ede ede, ağıla varır. Neyi var neyi yoksa toplayan Gâvur Ali, para kazanmak için İzmir'in yolunu tutar. Son gece hazırladığı erzak çuvalını devirip içindeki ekmeği almaya çalışan Gâvur Ali'nin zavallı hayvana *"Ülen köse! […] Defol oradan… Kalkıp şimdi iki rekât namaza dursam sen de olduğun yerde geberirsin!"* diye çatışı, ondaki din algısının maddi çıkar beklentisine dayalı olduğunun açık bir göstergesidir.

"Beynamaz" hikâyesinde kahramanların tamamının din, iman ve ibadet algısına çıkar karışmıştır, bu sebeple hikâyedeki kahramanların hiçbiri olumlu tip değildir. Ömer Seyfettin, bu hikâyesiyle tevekkül ve taassubun karşısında olduğunu bir kez daha alaylı biçimde gösterirken, bu türden sakat düşünce yapısının toplum ve medeniyetin ilerlemesi önündeki en büyük engellerden biri olduğunu bir kez daha ortaya koyar.

22 Nisan 1919'da yayımlanan "Perili Köşk", dini çıkarlarına alet edenlerin, hurafelerle halkı kandıranların alaylı bir eleştirisidir.

Kalabalık ailesiyle yerleşmek için kiralık bir köşk arayan Sermet Bey, mahallenin bekçisiyle gezerken, pırıl pırıl parlayan bembeyaz bir köşk görür, burayı tutmak ister; ancak bekçi, evin perili olduğunu, şimdiye kadar bu evde oturanlara perilerin hiç rahat vermediğini söyleyerek, Sermet Bey'i vazgeçirmek ister. Bekçi, hurafelere körü körüne inanan cahil bir tiptir. Sermet Bey'e, *"Demin gösterdiğim evi tutunuz. Küçük ama çok uğurludur. Kim otururbut senesinde erkek çocuğu dünyaya gelir."* diyerek Perili Köşk'ten vaz geçirmeye, baktıkları bir önceki evi kiralamaya ikna etme çabaları, bunun açık bir göstergesidir. Sermet Bey ise, gözüyle gördüğüne, kulağıyla duyduğuna inanmayan, "eliyle sıkı sıkıya tutup hissetmeyince bir şeyin varlığına hükmetme[yen]" biridir. *"Bütün hurafeler, batıl itikatlar dimağımıza hücum için göze kulağa koşar"* diye düşünen Sermet Bey, modern, positivist Türk tipinin ideal bir temsilcisidir. Sermet Bey ve ailesinin yaşayış tarzı, onların Batılı bir aile olduğunun göstergesidir:

> *"Hâlis bir zevk ehliydi. Her gece çalgı çağanak, yemek, içmek, keyif, sefa gırla giderdi. Daima akrabalarından kadın, erkek, dört beş misafiri bulunurdu. Sermet Bey Türkiyeliydi. Fakat Avrupalıların 'Gündüz cefa, gece sefa' düsturunu kabul etmişti. Çocukları mektebe giderdi. Kızlarını büyük ticarethanelere kâtip diye yerleştirmişti. Karısı kız mekteplerinde piyano dersi verirdi. Evde çalışmayan yalnız yetmiş beşlik annesiydi. O da mutfağa, hizmetçilere fîlân bakardı. Yemeği gece yarısına yakın yerler, yemekten sonra hiç oturmazlar, hemen yatarlardı."* (Ö. Seyfettin, 2015: 965)

Sermet Bey'in beğendiği ve tutmaya karar verdiği Perili Köşk'ün sahibi Hacı Niyazi Efendi'dir. Eski bir evkaf memuru olan Hacı Niyazi Efendi, II. Meşrutiyet'in ilanının ardından tazminat alarak istifa etmiş, geçimini ev alıp satmakla sağlamaya başlamış bir tiptir. Çevresi tarafından "çok doğru bir adam" olarak tanınan Hacı Niyazi Efendi, *"senede belki yüz ev sattığı hâlde kendi Perili Köşk'ünü hariçten gelip Hanya'dan Konya'dan haberi olmayan enayi bir müşteriye sokmuyor, 'Allah'tan korkarım, neme lâzım!' diyordu[r]."* Niyazi Efendi'nin çevresi tarafından doğru olarak görülmesinin sebebi, onun dindar, Allah korkusuyla yaşayan bir Müslüman olarak görünmesiyle doğrudan alakalıdır. Nitekim o; "Hacı" lakabıyla", dilinden düşürmediği Allah korkusuyla, sarı aba cübbesiyle dini çıkarlarına alet eden bir tiptir.

Hacı Niyazi Efendi'yle evi gezen Sermet Bey, Perili Köşk'ü tutmaya karar verir. Evin kirası yüz seksen liradır ama Hacı Niyazi üç seneliğini peşin alıyordur. Bunun nedenini Sermet Bey'e şöyle açıklar:

> *"Bakınız beyim, niçin: Düşmanlarım köşk kiracısız kalsın diye peri filân lâfı çıkarmışlar. Birisi girdi mi, herkes fisebilillâh peri propagandasına başlar. Nihayet kiracılar işittikleri yalanı, gördük sanıyorlar. Meselâ kış ortası köşkü başıma bırakıp savuşuyorlar. Daha fenası, çıkanlar da propagandacılara katılıyor. İki sene daha böyle giderse malımı ne satabileceğim ne de kiracı bulacağım."* (Ö. Seyfettin, 2015: 964)

Hacı Niyazi Efendi'nin üç senelik kirayı peşin istemesinin haklı sebepleri vardır ancak ilginçtir, bu kadar söylentiye rağmen, perili olduğu söylenen köşkü satıp, elden çıkarmak gibi bir niyeti yoktur. Üstelik Perili Köşk, şimdiye kadar ilginç biçimde hiç boş kalmamıştır da.

Kontrat yapılır, beş yüz kırk lira tutarında üç senelik kira bedeli ödenir ve ev tutulur. Sermet Bey ve ailesi alışkın olduğu yaşam tarzlarını burada da sürdürürler. Ancak aradan on beş gün geçmeden, bir gece vakti Hizmetçi Artemisya, korkunç bir çığlıkla yukarı koşarak, karşıdaki çamların içerisinde beyaz bir şeyin gezindiğini söyleyince Balkona koşan ev halkı, çamların arasındaki "beyaz hayaleti" görür. Sermet Bey hariç herkeste büyük bir korku peyda olur. Eliyle dokunmadıkça hiçbir şeyin gerçekliğine inanmayan Sermet Bey, hayalete dokunmak için bahçeye koşar ama hayalet, çamların arasında kaybolur. O günden sonra bu kâbus, her gece tekrar etmeye başlar; ev halkı alışır gibi olduğu bir zaman, bir gece kopan bir gümbürtüyle yer yerinden oynar. Sabahleyin, yemek odasının dibinde kocaman bir taş görürler. Komşular, hayaletin yakında camları da kırmaya başlayacağını söylerler, evle alakalı muhtelif hurafeler anlatmaya başlarlar. Gördükleri ve duyduklarından sonra Sermet Bey'in içine de bir şüphe düşer, ailesinin baskısıyla evden çıkmaya da karar verecek gibi olur ama peşin verilen beş yüz kırk lira ile sadece üç ay oturabilmiş olmak; üstelik kontratta "Çıkarken bütün tamir müstecire aittir" maddesi canını sıkar. Bu duruma camlar kırılmaya başlamadan önce bir çare düşünen Sermet Bey, nihayet bir gece, çamların arasında saklanıp, hayalet peyda olduğunda gider dokunur. Hayalet, kaybolmayıp, kaçmaya başlayınca bunun bir insan olduğunu anlayan Sermet Bey, hayaleti yakalayıp evin önüne getirir. Güç bela çıkartılan çarşafın altından Hacı Niyazi Efendi çıkınca, ev halkı bütün gerçeği anlamış olur.

Sermet Bey, Hacı Niyazi Efendi'nin eline verdiği kalem ile kontratın altına *"Kiracım Sermet Bey'den köşkün altı senelik kirası olan bin seksen lirayı peşinen aldım."* yazdırır. Aradan aylar geçmesine rağmen Perili Köşk'ü terk etmeyen kiracılar, komşu halkını şaşırtır; bu durumu Hacı Niyazi Efendi'ye soran komşular ise "*Ne abdest, ne oruç, ne namaz, ne niyaz… Karılı erkekli, çoluklu çocuklu hepsi akşamdan sabaha kadar sarhoş! Ayol onlara ecinni değil, şeytan bile görünmez!"* cevabını alırlar (Ö. Seyfettin, 2015: 968)

Taassup ve batıl inancı, dini çıkarlarına alet eden tipleri pek çok hikâyesinde eleştiren Ömer Seyfettin, "Perili Köşk" hikâyesinde din simsarları karşısında, pozitivist düşünce yapısını galip kılar. Ancak bu hikâyede de, aynı konunun işlendiği diğer hikâyelerinde olduğu gibi dini çıkarına alet eden cezasını bulurken; düşünmeyen, sorgulamayan, kafa yormayarak her söylenene inanan halk bu hikâyede de eleştirilmektedir.

Ömer Seyfettin, 10 Ocak 1920'de *Vakit*'te yayımlanan "Kurbağa Duası" hikâyesi ile insanoğlunun, nasıl gerçekleştiğini çözemediği olayların sebebini metafiziğe ve ilahi güce bağlama temayülünü alaya alır.

İstanbul'a yakın bir taşra kasabasında edebiyat öğretmeni olan anlatıcı, hikâyenin taşrada gündelik yaşam ve okul hayatına dair malumat verir. Anlatıcının okulda en iyi anlaştığı öğretmen, "ulûm-ı diniye" hocası Bahir Efendi'dir. Bahir Hoca, elli yaşına yakın, medreseden sonra Darülfünûn'u da bitirmiş, aydın bir hocadır. *"Fikirlerinde musır, cerbezeli, açıkgöz, tuhaf, şen bir*

adam" olan Bahir Hoca ile anlatıcı arasındaki yakınlığın en büyük sebebi ise "terbiye" konusundaki fikirlerinin bir olmasıdır:

> *"... ben her ne kadar milliyetperver bir liberal isem de 'terbiye'nin daima 'muhafazakârane' olması lâzım geldiğine mutekidim. İçtimaî inkılâbın yeri mektep değil, hayattır. Muallimlerin vazifesi çocuklara eski hayatın terbiyesini ibram etmektir. O da işte benim gibi düşündüğü için meclislerde ikimiz taraftarlarımızla bir kuvvet teşkil eder, liberallere, yani asrî terbiye taraftarlarına ağız açtırmazdık."* (Ö. Seyfettin, 2015: 1287)

Bahir Hoca'nın en büyük iptilası ise nargiledir. Bir gün anlatıcı ile Bahir Hoca kahvede oturmuş, "portatif bir nargile şekli" üzerine konuşurken, belediyenin doktoru yanlarına gelir, iki Hocayı Cuma günü Bektaşî Tekkesi'nde yapılacak olan sazlı, sözlü, içkili bir ziyafete davet eder. Anlatıcı, öğretmenlerin böyle ortamlarda bulunmasının etik olmadığını söyleyerek teklifi geri çevirmek ister, fakat Doktor ısrar eder. Nihayet, Bahir Hoca da *"Nargilemi götürürseniz ben de gelirim"* deyince, davet kabul edilmiş olur.

Cuma günü Bektaşî Tekkesi'ne gidilir. Telgrafçı udunu, tapu memuru kanununu, Kemancı Aleko da kemanını çalmaya başlar. Sakiliği Doktor üstlenmiştir; Bahir Hoca'ya da bir yudum içmesi için ısrar eder, fakat Hoca, hayatında bir yudum bile içmediğini söyleyerek teklifi geri çevirir. Nihayet Doktor, bir yudum alarak, ağzını çalkalayıp tükürmeye ikna eder. Çok da mutaassıp görünmek istemeyen Bahir Hoca ağzına bir yudum rakı alır, fakat doktor tam o esnada Hoca'yı gıdıklayınca birkaç damla yutar. Kendisi *"yuttuğunu inkâr etmekle beraber bu birkaç damla ona birkaç küp neşesi ver[ir]."* Eğlence bütün coşkusuyla devam ediyordur ancak Tekke'nin kocaman havuzunun içinde *"belki bir milyon kurbağa avazları çıktığı kadar haykırışıyor, bu yeşil cennette ardı arkası kesilmez bir cehennem gürültüsü"* yapıyordur. Dervişlerin *"Ne yapsanız susturamazsınız"* uyarısına rağmen, mecliste Bahir Hoca dışında herkes havuzun kenarına gider, taş, toprak atıp kurbağaları susturmaya çalışır ancak kurbağalar susmak şöyle dursun, daha beter haykırmaya başlarlar. Kurbağaları susturmanın imkânı olmadığını anlayan meclis, çaresiz yer değiştirmeye karar verdikleri esnada Bahir Hoca, *"İstersem, ben onları bir anda susturuyum! [...] Bir nefes ederim. [...] Hemen susarlar."* der; herkes gülüşmeye başlar ama bir eğlence çıkacağı ümidiyle de oturup sonucu beklerler. Bahir Hoca, nargilesini alır, havuzun kenarına gider, arkası meclise dönük, sulara doğru üfürür; aradan bir dakika geçmeden havuzdaki ses kesilir. Şahit oldukları olaya meclisteki herkes, şaşırır. Bunun nasıl olduğunu, Hoca'dan sorunca, "*Görmediniz mi? Gözlerinizin de mi itikadı yok, nefes ettim"* cevabını alırlar. Kurbağalar ötmeye başladıkça aynı sahne tekrarlanır, meclisteki gayrimüslimler bile gördüklerine inanmakta güçlük çekerler:

> *"Yarım saat geçince kurbağalar yine ötmeğe başladılar. Artık korkmuyorduk. Bahir Hoca kalkıp havuzun kenarına gidiyor, bir nefeste hepsini susturuyordu. Giderken sevgili nargilesini, 'sarhoşsunuz, kırarsınız!' diye bizim yanımızda bırakmıyordu. Akşama kadar eğlendik. Bahir Hoca'nın nefesine kemancı Aleko bile inandı. Doktor inanmıyor, fakat gözüyle gördüğü neticeyi de inkâr etmek cesaretini gösteremiyordu. Yerli memurlar hayretten rakıya bile devam edememişlerdi. Bektaşî dervişleri dalgın dalgın, nefes sahibine bakıyorlar, kim bilir akıllarından neler geçiriyorlardı."* (Ö. Seyfettin 2015: 1290)

Anlatıcı, ertesi akşam yine Bahir Hoca ile kahvededir. Önceki gün, mecliste gerçekleşen kerameti soracaktır ama hoca'nın geçiştirmesinden korkarak, sorularıyla onu kurnaz bir pusuya düşürür ve nihayet Bahir Hoca, sırrını anlatıcıya verir: *"Ben kurbağalara nefes etmedim! [...] Nargilenin marpucunu sarkıttım. [...] Kurbağalar onu yılan sandılar. Hemen dibe kaçtılar..."* (Ö. Seyfettin 2015: 1291)

Bahir Hoca, sırrını itiraf ettikten sonra anlatıcıya, *"Saf adamların itikatlarını bozmamalı. Onlara ilmî hakikatlerin lüzumu yok. [...] Varsın nefes ettim bilsinler"* diyerek sırrını saklamasını ister ve anlatıcı, Bahir Hoca'ya verdiği söze daima sadık kalır. Kasabanın en pozitivist kişisi olan

Doktor dahi, Bektaşî Tekkesi'nde şahit olduğu olayın bahsi açıldığı vakit *"Dünyada ne kadar çok meçhul var. İlmimiz bu meçhulün yüz milyonda biri bile değil!"* demek zorunda hisseder kendini. Hikâyede olumsuz bir kahraman yoktur, Bahir Hoca, yazarın diğer hikâyelerindeki çıkarcı tipler gibi insanların dini inançlarını sömürmek, dini çıkarlarına alet etmek peşinde değildir. Pozitivist Doktorun bu olay karşısında aldığı tavır da doğrudan kabulleniş yahut doğrudan reddediş biçiminde değil, sorgulayıcı biçimdedir; yani Ömer Seyfettin'in daima olmasını istediği, hikâyelerinde okurunu telkin ettiği gibidir.

Sonuç

Batı'da Aydınlanma Çağı ile gelişmeye başlayan pozitivizm ve materyalizm, 19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı şair ve yazarlarını etkilemeye başlar. Tanzimat sonrasında ilgisini Batı'ya yönelten Türk aydını, yeni edebî türlerle birlikte Batılı yeni fikirleri de daha yakından tanıma fırsatı bulur. Aklı, bireyi, özgürlüğü temel alan pozitivist yeni dünya algısı, Türk aydınları tarafından da ilgi gösterilen ve tartışılan konular arasına girer. Tanzimat'la birlikte başlayan hızlı toplumsal değişim süreci, bu dönemden itibaren birtakım ciddi toplumsal çatışmalara da sebep olur. Bu dönemde yeniliklere ve modern fikirlere zihinlerini kapatan kesim geleneksel birtakım alışkanlıklarına zaman zaman kutsallık yüklemeye başladığında, bu durum birtakım toplumsal çatışmaları ve problemleri de beraberinde getirir.

Pozitif fikirlerin zihniyetlerinde belirgin biçimde etkili olmaya başladığı 19. yüzyıl sonlarından itibaren, dini baskıların ve hurafelerin, toplumsal ilerleme önündeki en büyük engel olduğuna kanaat getiren Türk aydınları, toplumu bilinçlendirmek amacıyla bu dönemden itibaren ciddi bir çaba sarf ederler. Bu sebepten dolayı, taassup ve batıl inançların sebep olduğu toplumsal aksaklıklar, dönemin edebi eserlerine ciddi bir malzeme teşkil eder. Ömer Seyfettin, bu fikre öncülük eden ve hikâyelerinde taassup ve batıl inancın yol açtığı yıkımları alaylı biçimde işleyen etkili bir yazardır. Ömer Seyfettin, hikâyelerinde modern dünya düzeni karşısında Türk toplumunun geri kalışının sebeplerini farklı cephelerden işleyerek, toplumda bir bilinç uyandırmaya çalışır. Yazar, kimi hikâyelerinde yarattığı kahramanlar vasıtasıyla bilimin ve teknolojinin hızlı bir ilerleme kaydettiği 20. yüzyılda batıl inanışları ve taassubun varlığını alaylı biçimde eleştirir.

Modern dünyanın temelini teşkil eden pozitif bilimlerin muasır medeniyetler seviyesine ulaşılması yolunda en önemli etken olduğunu düşünen Ömer Seyfettin, "Apandisit" ve "Pireler" hikâyelerinde anlatıcı kahramanların problemlerini modern tıp sayesinde çözüme kavuşturur. Kahramanlara gerçeği gösterenlerin de tıp mütehassısları olması, yazarın pozitif bilimlere duyduğu inancın çarpıcı bir göstergesidir. Yazar, "Kurbağa Duası" hikâyesinde insanoğlunun sebebini kavrayamadığı olaylara metafizik anlamlar yükleyişini alaylı biçimde eleştirir. Hikâyenin kahramanı Bahir Efendi'nin kurbağaları duayla susturduğuna şahit olan herkes -doktor hariç olmak üzere- bu durumu kabullenirler. Hikâyenin pozitif bilimci temsilcisi olan doktor ise sebebini anlayamadığından dolayı, hadiseye şüpheyle yaklaşmaya devam eder.

Ömer Seyfettin, taassup ve batıl inancın varlığının insanı zaman zaman kötü durumlara düşürebileceğini de "Binecek Şey" ve "Hatiften Bir Seda" hikâyelerinde ortaya koyar. "Binecek Şey"in kahramanı Derviş Hasan'ın Allah'tan binecek bir şey dileyerek, sonucundan emin bir şekilde daldığı tatlı rüyadan uyandıktan sonra başına gelenler ile "Hâtiften Bir Seda"nın Hacı İmadettin Efendi'sinin Allaha ulaşacağı sanrısıyla canından olması, okuru güldürürken düşündüren hadiselerdir.

Yazar, "Yemin" ve "Keramet" hikâyelerinde de dinin çıkarlara alet edilmesini alaylı biçimde eleştirir. Zira "Yemin"in dindar görünümlü kahramanı Hacı Hafız Sıdıka Molla'nın bir genelev patroniçesi olması çarpıcı bir tezat teşkil eder. Hikâyenin daha can alıcı olan kısmı ise, başı sıkıştığında, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için karşı tarafın dini hassasiyetlerini çıkarlarına alet ediyor oluşu, Ömer Seyfettin'in bakış açısının açık bir göstergesidir. Yine

"Keramet" hikâyesinin kahramanı hırsız Çiroz Ahmet'in, içinde bulunduğu zor durumdan halkın inancını kullanarak kurtulması, Ömer Seyfettin'in dinin çıkarlara alet edilişinin en büyük sebebinin halkın cehaleti olduğunu vurgulaması bakımından dikkat çekicidir.

"Tos", "Türbe", "Beynamaz" ve "Perili Köşk" hikâyeleri ise Ömer Seyfettin'in pozitif bilimler karşısında toplumun tevekkülünü alaylı biçimde eleştirdiği hikâyelerdendir. "Tos" hikâyesinin Fatma Hanım'ı ile "Türbe" hikâyesinin Şefika Mollası, tevekkülleri neticesinde hikâyelerin sonunda küçük duruma düşerler. "Beynamaz" hikâyesinin Hacı İmam'ı, cahil halkı çalışmak yerine tevekküle alıştırmış ve ahirete dair anlattıklarıyla onları adeta uyuşturmuştur. Köyde ona inanmayan tek kişiyi olan Gâvur Ali'yi tevekküle alıştırmak için, yine Gâvur Ali'nin zaaflarını kullanarak iknaya kalkışması, Hacı İmam'ın çıkarcılığını gösterir. Gâvur Ali'nin Hacı İmam'ın anlattıklarına ikna olması da dini hassasiyetten ziyade çıkarları dolayısıyla olması da çarpıcıdır. Nitekim bu sebeple hikâyenin sonunda bu samimiyetsizliği dolayısıyla Gâvur Ali yazar tarafından cezalandırılarak, bütün varlığını kaybeder.

"Perili Köşk" hikâyesi de Ömer Seyfettin'in pozitivizm karşısında taassup ve batıl inançların yıkılmaya mahkûm olduğunu ortaya koyan çarpıcı bir örnek teşkil eder. Nitekim halkın dini inançlarını çıkarlarına alet ederek yıllarca haksız kazanç elde eden Hacı Niyazi Efendi, pozitivist ve aydın fikirli Sermet Bey'i kandırmayı başaramayarak nihayetinde kendi kazdığı kuyuya kendisi düşer.

Ömer Seyfettin'in 8 Kasım 1910'da yayımlanan ve pozitif bilimlerin karşısında batıl inanışın eninde sonunda çürümeye mahkûm olduğu mesajını verdiği "Apandisit" hikâyesi istisna olunduğu takdirde, 18 Ekim 1917'de yayımlanan "Binecek Şey" hikâyesinden başlayarak, yazarın ölümünden iki ay kadar önce yayımlanan "Kurbağa Duası"na kadar, taassup ve batıl inancın zararlarını işlediği hikâyelerin Ömer Seyfettin külliyatı içerisinde geniş bir yer tutması dikkati çeker. Çalışmanın sonunda yer alan tablo incelendiğinde, Ömer Seyfettin'in 1918-1919 yıllarında taassubun zararları üzerine ciddi biçimde kafa yorduğu görülür. Hikâyelerin yayımlandığı dönemin tarihî-toplumsal koşulları göz önünde bulundurulduğunda, Ömer Seyfettin'in bakış açısı daha büyük bir anlam kazanır. Zira yıllar süren ve halkın ağır şartlar altında belinin büküldüğü savaş yıllarının ardından, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı, I. Dünya Savaşı'ndan fiilen yenik çıkmıştır. Ömer Seyfettin'in yıllarca samimi biçimde desteklediği İttihatçılar, bu savaşta alınan ağır hezimetin sorumlusu olarak yargılanmaya başlamışlardır. Mütareke hükümleri doğrultusunda ordusu terhis edilen ve silahlarına el konulan devletin toprakları, bir süre sonra yine Mütareke hükümleri bahane edilerek İtilaf devletleri tarafından işgal edilmeye başlanır. Ömrünün son yıllarında maddi-manevi büyük zorluklarla mücadele etmek durumunda kalan Ömer Seyfettin için altı yüz yıllık devletin çöküşüne şahitlik etmek büyük bir hayal kırıklığı yaratır. Bu sebeple yazarın bu yıllarda, devletin çöküşünün sebeplerini tayin etmek için toplumsal problemler üzerine ciddi biçimde kafa yormaya başladığı açık biçimde görülür.

Sonuç olarak Ömer Seyfettin, 20. yüzyılda pozitif bilimlerin ışığında hızla gelişen modern dünya koşullarına ayak uydurmanın, ancak bilimsel düşünerek gerçekleşebileceğine inanır. Pozitif bilimler karşısındaki en büyük engelin halkın cehaleti, taassubu ve batıl inançları olduğunun bilincinde olan yazar, kaleme aldığı hikâyelerinde bu durumu alaylı biçimde eleştirerek halkın pozitivizmin toplumsal ve bilimsel ilerleme yolundaki hayati önemini ortaya koymayı amaçlar.

Kaynakça

Alangu, T. (2017), *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berkes, N. (2010), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Haz. Ahmet Kuyaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cunbur, M. (1992), "Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri", *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1-18.

Çağırıcı, M. (2010), "Taassup", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 285-286.

Daşcıoğlu Y. ve Koç O. (2009), "Batı Tarzı Türk Hikâyesinin Doğuşu ve Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ana Temalar", *Turkish Studies*, 4(1), 799-900. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.567

Enginün, İ. (1992), "Ömer Seyfettin'in Hikâyeleri", *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 37-49.

Mert, N. (2004), *Ömer Seyfettin İslamcı, Milliyetçi ve Modernist Bir Yazar*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ö. Seyfettin (2001), *Bütün Eserleri Makaleler 2*, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ö. Seyfettin, (2015), *Bütün Hikâyeleri*, Haz. Nazım Hikmet Polat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Örnek, S.V. (2017), *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Tural, S. (1984), "Ömer Seyfeddin'in Hayatı ve Eserleri", *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfeddin*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 9-39.

Yel, A.M. (2010), "Hurafe", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 381-382.

EK

Hikâyenin Adı	Yayım Yılı	Yayım Yeri
Apandisit	8 Kasım 1910	Piyano
Binecek Şey	18 Ekim 1917	Yeni Mecmua
Hâtiften Bir Seda…	7 Mart 1918	Yeni Mecmua
Müjde	21 Mart 1918	Yeni Mecmua
Yemin	12 Aralık 1918	Şair
Tos!	2-3 Şubat 1919	Zaman
Türbe	11 Mart 1919	Zaman
Beynamaz	28 Mart 1919	Büyük Mecmua
Perili Köşk	22 Nisan 1919	Zaman
Meh-Mâ-Emken	5 Temmuz 1919	Zaman
Keramet	17 Temmuz 1919	Yeni Dünya
Pireler	1 Eylül 1919	İfham
Kurbağa Duası	10 Ocak 1920	Vakit

Tablo: Yazarın taassup ve batıl inancı konu aldığı hikâyelerinin yayım tarihlerine göre kronolojisi